MASTER PLAN TURIZMA

VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE
za razdoblje 2009. - 2019. godine

Uvodna riječ Župana:

Izrada Master plana turizma Virovitičko-podravske županije nametnula se iz strateškog izbora Županije, definiranog prvim ciljem Županijske razvojne strategije Virovitičko-podravske županije za razdoblje 2007.-2013. godine, a koji se odnosi na razvoj konkurentnog gospodarstva, temeljen između ostalog i na mogućnostima razvoja turizma u županiji. Turizam je prepoznat kao pokretač razvoja mnogih prostora pa i onih ruralnih kao što je Virovitičko-podravska županija. Položaj Virovitičko-podravske županije, taj jedinstveni spoj Slavonije s Podravinom, omeđen brežuljcima Bilogore i Papuka te rijekom Dravom, jamči jedinstveni turistički doživljaj svim potencijalnim i stalnim turistima županije.
Turizmom županija potiče ravnomjerni razvoj svog ukupnog područja, posebno onih najruralnijih prostora na kojima se stanovništvu nudi mogućnost dodatnih izvora prihoda upravo kroz turizam.
Korak po korak, kroz niz radionica i sastanaka Glavnog županijskog tima, Radne grupe i Tematske radne skupine izabrane iz Županijskog partnerstva, analiziralo se stanje turističkih resursa, uočeni su problemi u razvoju, te su predložene konkretne mjere za ublažavanje ovih problema, ali i za turistički razvoj Virovitičko-podravske županije, kao jedinstvenog turističkog odredišta. Rezultat ovog dokumenta treba biti učinkovitije korištenje i upravljanje turističkog potencijala Virovitičko-podravske županije u svrhu održivog razvoja turizma.
Globalno postavljen pozitivan učinak održivog razvoja turizma u susjednim regijama treba potaknuti političke i gospodarske predstavnike Virovitičko-podravske županije na davanje institucionalne potpore razvoju turizma, za poticanje malih privatnih inicijativa za razvoj turizma, razvoj poduzetništva u turizmu, organizaciju kulturnih manifestacija, očuvanje i obnovu kulturne baštine županije i razvoj novih turističkih atrakcija.
Ovo nije konačni dokument i sklon je izmjenama, ali predstavlja polaznu točku za povećanje regionalne konkurentnosti Virovitičko-podravske županije u svrhu ostvarivanja vizije Županijske razvojne strategije Virovitičko-podravske županije i Master plana turizma iste.
Zahvaljujem svima koji su doprinijeli izradi Master plana turizma Virovitičko-podravske županije za razdoblje 2009.-2019.

ŽUPAN

Tomislav Tolušić

PREDGOVOR

Pred vama je Master plan turizma Virovitičko-podravske županije za razdoblje 2009.-2019. godine. Ovaj se dokument nameće kao sredstvo za ravnomjeran razvoj Virovitičko-podravske županije kroz jedan novi element na području županije - turizam.

Master plan turizma Virovitičko-podravske županije, nadovezuje se na osnovni strateški dokument Županije - Županijsku razvojnu strategiju za razdoblje 2007.-2013. godine. Metodologija izrade temelji se na „botton up“ principu, što znači da su lokalni dionici prepoznali potrebu izrade ovog dokumenta te imali ključnu ulogu u oblikovanju istog.

Dokument se sastoji od četiri dijela. U prvom dijelu pod nazivom Temeljna analiza obuhvaćeni su svi turistički resursi i situacije u Virovitičko-podravskoj županiji, kao i ključni turistički proizvodi. Kroz poglavlje SWOT analize definirane su snage i slabosti turizma te prilike i prijetnje koje dolaze iz okruženja. Sljedeći dio odnosi se na Strateški dio Master plana turizma Virovitičko-podravske županije. On sadržava definiranu viziju stanja Virovitičko-podravske županije, zatim osnovne strateške ciljeve, prioritetna područja intervencije te preporuke odnosno mjere za rješavanje istih. Nadalje je definirana Provedba plana s glavnim činiteljima provedbe i planom financiranja. Naposljetku je dan kroz priloge popis svih članova koji su sudjelovali u izradi ovog dokumenta te popis projektnih ideja pristiglih temeljem Javnog poziva za prikupljanje projekata i projektnih ideja koji će služiti za planirani razvoj turizma u Virovitičko-podravskoj županiji.

Dokument nije nepromjenjiv. Vrijeme u kojem je nastao, a i budućnost, zasigurno donosi promjene. Oni pozitivni trendovi ugrađivat će se u dokument, a negativne će se nastojati izolirati.

Provođenje Master plana turizma Virovitičko-podravske županije zahtijeva kontinuiran i promišljen rad svih zainteresiranih strana u procesu razvoja konkurentnog turizma i održivog razvoja Virovitičko-podravske županije.

Koordinatorica za izradu i provedbu
Master plana turizma Virovitičko-podravske županije

Sanja Bošnjak

SADRŽAJ

Uvodna riječ Župana 2
Predgovor 3
I. TEMELJNA ANALIZA 6
1. Uvod 6
2.Turizam – općenito 7
2.1. Turističko tržište 7
2.2. Kriteriji odabira turističkog odredišta 8
2.3. Održivi razvoj turizma 9
3. Temeljna analiza turizma Virovitičko-podravske županije 10
3.1. Opće informacije 10
3.1.1. Karakteristike stanovništva i urbana naselja 10
3.1.2. Radna snaga 11
3.1.3. Gospodarska slika Virovitičko-podravske županije 12
3.1.4. Javna infrastruktura 12
3.2. Razvojna strategija županije 14
4. Analiza turističkog tržišta Virovitičko-podravske županije 15
4.1. Turistički resursi 16
4.1.1. Prirodni resursi 16
4.1.2. Sportsko-rekreacijski sadržaji 25
4.1.3. Povijesno-kulturni sadržaji 26
4.1.3.1.Županija u povijesti 26
4.1.3.2. Ostavština za budućnost 28
4.1.4. Vjerski sadržaji 31
4.1.5. Događaji 33
4.2. Postojeći turistički sadržaji i usluge 34
4.3. Segmentacija tržišta 35
4.4. Turističke agencije u Virovitičko-podravskoj županiji 40
5. Turizam u Slavoniji-procjena konkurencije 41
5.1. Turistički proizvodi koje nudi Slavonija 44
5.2. Profil turista u Slavoniji 45
6. Ključni proizvodi i tržišta 46
6.1. Proizvodi zasnovani na prirodi 46
II. SWOT ANALIZA TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE 48
7. SWOT analiza 49
7.1. Zaključak SWOT analize 50
III. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE 51
8. Uvod u strateški dio Master plana turizma Virovitičko-podravske županije 52
8.1. Metodologija i pristup 52
8.2. Vizija i strateški ciljevi 53
8.3. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere 54
IV. PLAN PROVEDBE MASTER PLANA TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE 58
9. Plan provedbe projekta 59
9.1. Provedbene institucije 59
9.2. Vremenski plan provedbe 59
10. Strategija financiranja 60
11. Proces ažuriranja Master plana turizma 61
12. Sljedeći koraci u provedbi Master plana turizma Virovitičko-podravske županije 61
PRILOZI 62
Izvori podataka (literatura) 68

I. TEMELJNA ANALIZA

1. UVOD

Turizam je u nacionalnim gospodarstvima mnogih zemalja pokretač razvoja i izvoza te daje veliki doprinos zapošljavanju. Najprofitabilnija je djelatnost s mnogobrojnim mogućnostima razvoja, ovisno o potrebama turista i trendovima ove djelatnosti. Ne samo države, već i regije na mikro i makro razini sve više prepoznaju moguće resurse za budući razvoj turizma. Ovisno o veličini postojećih prirodnih resursa, regije nastoje razviti turizam kao osnovnu ili dopunsku djelatnost stanovništva. Prema izvješćima WTO[1] u 2007. godini zabilježeno je oko 900 milijuna međunarodnih dolazaka, odnosno 52 milijuna više u odnosu na 2006. godinu. Ovaj je podatak premašio sve očekivane prognoze. Turizam predstavlja djelatnost koja je usko povezana i doprinosi razvoju ostalih djelatnosti od građevinarstva, trgovine, preko poljoprivrede i kulture. Značajna strana ulaganja upravo su najzastupljenija u turizmu. Turizam omogućuje razvoj urbanih, ali i potpuno ruralnih sredina, ako uz osmišljenu strategiju i ulaganja lokalna zajednica radi na poticanju turizma. Turizam omogućava očuvanje kulturne i prirodne baštine, ekološki čistih krajolika te bioraznolikosti.

Upravo spoj pojačanog zapošljavanja te održivog razvoja regija prepoznala je i Europska komisija koja kroz Europsku agendu 21 za turizam[2] nastoji aktivno raditi na razvoju turizma u Europskoj uniji.

Hrvatska je odavna u međunarodnim okvirima prepoznata kao turistička zemlja. Udio prihoda iz turizma u BDP-u za 2006. godinu iznosio je 18,4%.

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske vodi statističke podatke vezane za broj dolazaka i noćenja turista, pa je tako u Hrvatskoj tijekom 2007. godine u odnosu na 2006. godinu ostvareno 7% više dolazaka i 6% više noćenja turista u svim komercijalnim smještajnim objektima. Turisti su ostvarili 56.005.492 noćenja od kojih su strani ostvarili 88,5% noćenja. U strukturi noćenja stranih turista najviše noćenja ostvarili su turisti iz Njemačke (21,9%), Slovenije (11,5%), Italije (11%), Češke (8,9%), Austrije (8,6%), Nizozemske (84,1%), Mađarske (4%), Poljske i Slovačke po (3,7%) te Francuske (3,4%) što čini ukupno 80,8%. Turisti iz ostalih zemalja ostvarili su 19,2% noćenja.

[1] Svjetska organizacija za turizam

[2] Europska agenda 21 za turizam je osnovni strateški dokument za područje turizma prihvaćen od Europske komisije u rujnu 2007. godine. Kroz ovaj dokument određeni su okviri djelovanja javnih i privatnih partnera u sektoru za turizam, pri čemu se osobito mora voditi računa o održivom razvitku turizma.

2. TURIZAM – OPĆENITO

Turizam pripada gospodarskoj grani koja najbrže ostvaruje profit, povlači velike investicije, dovodi do pojačanog zapošljavanja i značajan je izvozni proizvod. Prema teoretičarima W. Hunziker i K. Kropf koji su još 1942. godine dali osnovnu definiciju, uz male preinake Međunarodnog udruženja znanstvenih i turističkih stručnjaka AIEST-a iz 1954. godine, definicija turizma glasi: „ Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova gospodarska djelatnost“. Turist je dakle, putnik koji dobrovoljno odlazi iz svog stalnog mjesta boravka, privremeno boravi u nekom drugom mjestu kojem su ga privukle različite novosti, prirodni resursi i u kojemu očekuje zadovoljenje nekih svojih potreba. Konačno, pri privremenom boravku turist ne smije obavljati nikakvu gospodarsku djelatnost, što znači da je u turističkom odredištu isključivo potrošač koji je sredstva zaradio u svom stalnom mjestu boravka.
Dolasci i noćenja gostiju odnosno turista statistički se bilježe. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske koristi nomenklaturu WTO-a, te prati turiste kroz statistički obuhvat. Metode statističkog praćenja odnose se na dobrovoljnu registraciju turista prilikom dolaska u turističko odredište ili smještajni objekt, ili prilikom prelaska državne granice, stoga se podaci smatraju samo približnim.

2.1. TURISTIČKO TRŽIŠTE

Tržište je vrlo važan pojam u ekonomiji koji se odnosi na svako mjesto na kojemu se nešto nudi ili želi prodati, te se nešto traži ili želi kupiti. Odnos ponude i potražnje karakterizira svako tržište. U ekonomskom smislu, turističko tržište odnosi se na turistička odredišta u kojima se kreće ili boravi velik broj turista koji neuobičajeno mnogo troše sredstva na tom području, te tako doprinose općem razvoju turističkog odredišta. Turistička ponuda razlikuje se od turističke potražnje jer kupac usluga mora doputovati na mjesto ponude usluga da bi je konzumirao. Odvojenost prostora ponude i potražnje je fizička odvojenost.

Prvi je prostor emitivnog karaktera, što znači izrazito jake turističke potražnje, a drugi receptivnog karaktera. Potonji se odnosi na prostor turistički koncentrirane ponude. Emitivni prostor, za razliku od receptivnog, češće je nepoznanica na turističkom tržištu. Njihova međusobna povezanost moguća je posredničkim kanalima, tj. turističkim posrednicima. Oni su uglavnom locirani na tržištu potražnje, odnosno mjestima gdje se nalazi kupac. Međutim, za vlastito lociranje na svjetskom turističkom tržištu potrebno je agilnije prodiranje na emitivna tržišta. To je moguće korištenjem turističke promidžbe, različitim medijima, tehnikama i sredstvima promocije. Sajmovi su dobar način povezivanja ova dva prostora. Pri tome najvažniju ulogu preuzima Turistička zajednica Republike Hrvatske, regionalne turističke zajednice, turoperatori, putničke agencije, jedinice lokalne i regionalne samouprave, te poduzetnici u turizmu.

2.2. KRITERIJI ODABIRA TURISTIČKOG ODREDIŠTA

Suvremeni turisti su rafiniraniji, iskusniji i zahtjevniji. Karakterizira ih spontanost, individualnost, nepredvidivost, heterogenost. Za dobar odmor potrebni su im i dodatni sadržaji kroz koje traže nove doživljaje. Odnos turističke ponude i potražnje u suvremenim uvjetima poslovanja određen je konceptom „value for money“ (vrijednost za novac). Navedeni koncept slijedi trend povećanja broja turista koji su spremni platiti više za određenu uslugu, ukoliko njezina vrijednost opravdava novac koji su spremni uložiti.
Turistička odredišta, uvođenjem standardizacije i kategorizacije u objekte, mogu zadovoljiti osnovne potrebe turista vezane za sam smještaj i boravak u istom. Međutim, suvremene turiste zanima kako će provesti odmor, što uglavnom podrazumijeva kvalitetu dodatnih sadržaja.
Institut za turizam tijekom ljetne sezone 2004. godine proveo je projekt TOMAS 2004. «Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj» iz kojega su vidljivi, pored ostalog, motivi dolaska u Hrvatsku.
Glavni motivi za dolazak gostiju u Hrvatsku tijekom 2004. godine prikazani su u tablici br. 1.

Tablica 1. Motivi dolaska turista u Hrvatsku 2004. godine

Rang	MOTIVI	Udio* u %
1.	Odmor i relaksacija	65,7
2.	Zabava	41,3
3.	Prirodne ljepote	28,9
4.	Nova iskustva i doživljaji	25,6
5.	Uživanje u jelu i piću	17,9
6.	Sport, rekreacija, fitnes	11,3
7.	Kulturne znamenitosti	8,2
8.	Povoljne cijene	7,8
9.	Posjet rodbini i prijateljima	6,3
10.	Blizina mjesta	6,3

IZVOR: Stavovi i ponašanja turista u Hrvatskoj – TOMAS 2004.

Istraživanje je pokazalo zadovoljstvo turista ponudom. Najzadovoljniji bili su ljepotom prirode i krajolika, pogodnošću za provođenje obiteljskog odmora, osobnom sigurnošću i ljubaznošću osoblja. Nezadovoljstvo su iskazali u izostanku dodatnih sadržaja u odredištima, tipa ponude kulture, zabave, sporta i kupovine. Požalili su se i na nedostatak informacija i označavanje kulturnih i tradicijskih dobara, te na lokalni prijevoz. Smatrali su da je «vrijednost za novac» koju su dobili odnosno dali, precijenjena.

2.3. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA

Održivi razvoj turizma osnovni je uvjet za opći razvoj turizma i održanje ravnoteže svih sudionika turističkog tržišta. Održivi razvoj turizma predstavlja smjernice i postupke koji se primjenjuju u svim vrstama odredišta i turističkim nišama. Ravnoteža na duže vrijeme mora biti između ekonomskog i socio-kulturološkog elementa te očuvanja prirode. Održivi razvoj turizma treba:

- omogućiti optimalno korištenje prirodnih resursa, koja su osnova razvoja turizma uz primjenu ekoloških modela proizvodnje, te očuvanje prirodne i kulturne baštine
- poticati socio-kulturološku autentičnost turističkih lokaliteta i rezidenata, tradicijske vrijednosti i kulturno nasljeđe
- stvoriti preduvjete za profitabilno poslovanje poduzetnika na turističkom tržištu, stvaranjem pozitivne poduzetničke klime u turizmu
- razvoj infrastrukture i institucionalnog okvira za razvoj turizma
- predvidjeti te omogućiti ispunjavanje potreba i očekivanja turista kako bi spriječili negativne, a pojačali pozitivne implikacije osobnih doživljaja turista
- stalno obrazovanje turističkih djelatnika.

Održivi razvoj turizma imperativ je svih sudionika turističkog tržišta koji zahtjeva stalnu nadogradnju korištenjem preventivnih ili korektivnih mjera. Informiranost svih sudionika je vrlo važna i doprinosi kvalitetnom turizmu kojemu je cilj zadovoljan turist sa sadržajno ispunjenim vremenom.

3. TEMELJNA ANALIZA TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

3. 1. OPĆE INFORMACIJE

Virovitičko-podravska županija smještena je na prostoru dodira Slavonije sa središnjom Hrvatskom. Jasna je reljefna podjela na sjeverni, podravska nizina, i južni dio, brdsko-planinski prostor obronaka Papuka, Bilogore i Krndije.

Županija ima vrlo značajan geoprometni položaj jer je najkraća i prometno najpogodnija veza srednjeg Podunavlja i srednjeg Jadrana, a longitudinalni pravac koji slijedi tok rijeke Drave povezuje Hrvatsku sa zapadnim i istočnim susjedima.
Virovitičko-podravska županija među manjim je županijama u RH po površini koja iznosi 2.021 km^2 te broju od 93.389 stanovnika (prema popisu stanovništva iz 2001. godine). Županija je teritorijalno podijeljena u tri grada i trinaest općina.

Obiluje plodnim obradivim ravnicama, livadama i voćnjacima te bogatim šumama koje čine oko 32 % njezine ukupne površine.

Brojni su i vodni resursi, prije svega rijeka Drava (ukupne dužine 72,5 km) te ostale manje rijeke i vodotoci, kao npr. Vučica, Vojlovica, mnogobrojni ribnjaci, močvarna staništa, potencijalni geotermalni izvori.

Klimatska obilježja pripadaju svježoj klimi kontinentalnog tipa s prosječnim zimskim temperaturama od - 0,3˚C do prosječne ljetne temperature 20˚C. Općenito se može reći da su zime blage, a ljeta topla. Prosječna godišnja količina padalina varira od 552 do 1.114 mm/m². Područje županije bogato je vlagom tijekom cijele godine, tj. prosječna mjesečna vlažnost zraka je iznad 70%. Ove zemljopisne i klimatske prilike dobra su osnova za razvoj poljoprivredne djelatnosti, drvoprerađivačke industrije te turizma.

3.1.1. Karakteristike stanovništva i urbana naselja

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine na prostoru županije **živi ukupno 93.389** stanovnika. Od toga u tri grada Virovitici, Orahovici i Slatini koncentrirano je 43.229 stanovnika ili 46,3%, a 53,7% stanovništva raspoređeno je u ostalih 187 naselja, organiziranim u 13 općina.

Naseljenost županije je znatno manje gustoće nego u Hrvatskoj, jer iznosi 46 stanovnika/km^2, dok je gustoća u Hrvatskoj 78,5 stanovnika/km^2, što znači tek 58% prosjeka države.

Stoga je udio županije u ukupnom broju stanovnika Hrvatske manji (2,1%), nego je udio njene površine (3,57%).

Tablica 2. Karakteristike stanovništva županije i Hrvatske

Pokazatelji	Hrvatska		županija	% udio
a) Spolna struktura				
- Ukupno 100,0%	4,437.460	100,0	93.389	2,1
- muški 48,8%	2,135.900	48,0	44.846	2,1
- ženski 51,2%	2,301.560	52,0	48.543	2,1
b) Prosj. starost - god.	39,3		38,9	99,0
c) Nepismeno	69.777		1.777	2,5
- % nepismenih	1,77		2,16	122,0
d) Aktivno stanovn.	1,952.619		39.098	2,0
- % aktiv. stanovnika	44,0		41,87	95,1
e) Osobe s prihodom	1,147.546		22.765	2,0
f) Uzdržavano stanov.	1,337.295		31.526	2,4
% osoba s prihod.	25,9		24,0	92,7
% uzdrž. osoba	30,1		33,7	119,7

Izvor: ŽRS VPŽ, 2007.-2013.

Demografska slika županije je nepovoljna s indeksom starosti od 75,3% što pokazuje da se stanovništvo nalazi u demografskoj starosti pa se očekuje pad prirodnog priraštaja.

Izuzetno je loša obrazovna struktura županije (prema popisu stanovništva iz 2001. godine) čiji je pregled dan u tablici 3.

Tablica 3. Obrazovna struktura stanovništva-popis stanovništva 2001. godine

R.br.	Stupanj obrazovanja	Ukupno	Muški	Ženski	%
1.	Nepismeni	2.760	633	2.127	3,6
2.	Do 3 godine školovanja	4.430	1.372	3.058	5,8
3.	4 - 7 god. školovanja	12.280	4.673	7.607	16,1
4.	Osnovna škola	23.641	10.079	13.562	30,9
5.	Srednja škola - ukupno	28.340	16.757	11.583	37,1
5a.	3 godine školovanja	18.112	12.390	5.722	23,7
5b.	4 godine školovanja	7.891	3.478	4.413	10,3
5c.	Gimnazija	2.337	889	1.448	3,1
6.	Fakult.obrazov.2 god.	1.713	946	767	2,2
7.	Fakult.obrazov.4 god.	2.596	1.444	1.152	3,4
8.	Magistar znanosti	63	39	24	0,1
9.	Doktor znanosti	19	13	6	0,0
10.	Nepoznato	585	291	294	0,8
	Ukupno	**76.427**	**36.247**	**40.180**	**100,0**

Izvor: ŽRS VPŽ, 2007.-2013.

3.1.2. Radna snaga

Kretanje broja zaposlenih u županiji bez većih je odstupanja. Prema podacima Ureda državne uprave, Odjela za gospodarstvo, Odsjeka za statistiku iz 2008. godine, stanje zaposlenosti na dan 31. ožujka 2007. godine bilo je 14.740 osoba, 562 osobe više u odnosu na stanje iz 2006. godine, uz napomenu da u ovaj dio ne ulaze zaposlenici iz Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva poljoprivrede ni individualni poljoprivrednici. Obrtnici su na isti dan 31. ožujka 2007. godine zapošljavali 4.008 osoba.

Većina zaposlenih bila je u prerađivačkoj industriji, zatim trgovini, obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj skrbi te poljoprivredi.

Stopa nezaposlenosti za Virovitičko-podravsku županiju na dan 31. prosinca 2007. godine iznosi 25% što je još uvijek prilično visoka stopa, ali s trendom opadanja.

3.1.3. Gospodarska slika Virovitičko-podravske županije

Bruto domaći proizvod po stanovniku u tekućim cijenama za 2005. godinu za Virovitičko-podravsku županiju iznosio je 4.803 eura[1] (državni je prosjek 7.038 eura). Tu je Virovitičko-podravska županija na razini ostalih slavonskih županija.

Gospodarstvo Virovitičko-podravske županije karakterizira prehrambena, drvoprerađivačka te industrija nemetalnih proizvoda. Ovim granama industrije dominiraju srednji i veliki poduzetnici, dok su mali poduzetnici značajniji u trgovini, ugostiteljstvu i ostalim djelatnostima.

Vanjskotrgovinska bilanca godinama je u suficitu, stoga je županija među vodećim u RH kada se radi o vanjskotrgovinskoj razmjeni.

Poljoprivredna proizvodnja je većim dijelom tradicionalna (žitarice, uljarice), ali je županija poznata i po proizvodnji ljekovitog bilja i duhana, te povrtlarskih kultura, među kojima se ističe proizvodnja paprike. Unazad dvije godine, u suradnji s Agronomskim fakultetom u Zagrebu, radi se na zaštiti kvalitete i porijekla Majkovačke paprike koji će se aktivirati kroz planirani projekt „Ceste paprike“.

Radi značajne proizvodnje te izvoza šećera i meda, što ju svrstava u sam vrh gospodarstva ovog sektora, Virovitičko-podravska županija s ponosom nosi epitet „najslađa hrvatska županija“.

Obrtništvo u županiji ima dugu tradiciju s tendencijom rasta, ali bi se ciljano trebalo raditi na obnovi starih obrta koji bi se tada mogli povezati sa sektorom turizma.

3.1.4. Javna infrastruktura

- **Ceste**

Ranije je već rečeno da središnjim dijelom županije prolazi podravski prometni koridor koji povezuje središnju i istočnu Hrvatsku. Ovaj je koridor prometno opterećen tako da kroz Viroviticu dnevno prođe više od 10.000 vozila, budući je cestovno povezana i sa susjedom Mađarskom.
U županiji ima ukupno 918 km cesta, od toga je pod državnom upravom 160 km, županijskih cesta ima 385 km, a lokalne ceste su duljine 373 km. Ovaj podatak govori da je gustoća cestovne mreže značajna budući da na 1000 km^2 površine dolazi 454 km cesta, odnosno 8,8 km na 1000 stanovnika.

1 Izvor: DZS, Priopćenje 12.1.2/veljača 2008.

- **Željeznički, riječni i zračni promet**

Županijom prolaze dvije trase željezničkih pruga, pravac istok- zapad koji podrazumijeva relaciju Osijek - Zagreb u duljini 82 km i sjever-jug, s relacijom Pčelić - Banova Jaruga duljine 10 km. One povezuju sva važnija županijska mjesta i pridonijele su njihovom razvitku.
Riječni promet odvija se graničnom rijekom Dravom koji je stoga u međudržavnom režimu. Plovidba se odvija do Barcsa (157 km) i ima dva pristaništa, Terezino Polje i Kapinci.

Zračni promet ima osnovne uvjete jer trenutno postoje tri uzletno-slijetne staze moguće za prihvat malih putničkih i sportskih aviona, te više poljoprivrednih uzletišta koje je moguće rekonstruirati u sportske zračne luke s mogućnošću prihvata manjih putničkih zrakoplova. Aero klub Virovitica koristi stazu u Koriji za razne sportsko-rekreacijske sadržaje, osobito paragliding, dok je zmajarstvo razvijeno u Pitomači.

- **Komunikacijska mreža**

Telekomunikacijske usluge pružaju Hrvatske telekomunikacije (HT), kao i noviji operateri koji su se pojavili na tržištu (Optima i sl.), dok mobilnu pokrivenost za sada pružaju operateri T-mobile, VIP net i Tele 2 kao i HT.

- **Vodoopskrba**

Javnim vodoopskrbnim sustavom još uvijek je obuhvaćeno manje od 50% ukupnih naselja u županiji. U funkciji su vodoopskrbni sustavi gradova Virovitice, Slatine i Orahovice kao veći sustavi. Manji sustavi su u Špišić Bukovici, Mikleušu, Pitomači i Voćinu, a lokalni su u Gornjoj i Donjoj Pištani i Duzluku zasnovani na kaptiranim izvorima.

U odnosu na 2004. godinu, vodoopskrbna mreža je povećana za 27,5%, a broj priključaka za 9%.

Stanje je prikazano u tablici 4.

Tablica 4. Vodoopskrbni kapaciteti

Pokazateljii	2004.	2005.	2006.
Zahvaćeno vode 000 m³	4.815	4.764	5.076
Dužina glavne mreže, m	72.051	89.757	91.888
Dužina razdjelne mreže, m	620.730	688.177	725.509
Broj priključaka	20.404	21.165	22.266

Izvor: Ured državne uprave u Virovitičko-podravskoj županiji, 2008.

- **Kanalizacija i odvodnja**

Prema podacima Ureda državne uprave Virovitičko-podravske županije, Službe za gospodarstvo, Odsjeka za statistiku stanje infrastrukture javne kanalizacije prikazano je u tablici 5.

Tablica 5. Javna kanalizacija

Pokazatelji	2004.	2005.	2006.
Otpadne vode 000 m 3	2.541	2.478	2.004
Pročišć. otpad. vode 000 m 3	1.723	1.596	1.036
Nepročiš. otp. vode 000 m 3	818	882	968
Zatvor. kanaliz. mreža m	138.190	140.719	136.623
Glavni kolektor m	31.471	33.145	37.105
Broj kanalizacijskih priključaka	9.290	9.291	10.378

Izvor: Ured državne uprave u VPŽ, 2008.

Stanje odvodnje i javne kanalizacije je nezadovoljavajuće. Sustavom odvodnje i javne kanalizacije pokriveni su gradovi Virovitica, Slatina i Orahovica te djelomično Pitomača. U ostalim naseljima za sada ne postoji sustav odvodnje, čime je standard života znatno umanjen.

Važno je naglasiti da je izrađena Studija zaštite voda kojom su planirani sustavi odvodnje za cijelu županiju. Dio planiranih sustava već je u pripremnoj fazi te se uskoro očekuje njihova izvedba.

- **Plinoopskrba**

Prema podacima Zavoda za prostorno planiranje Virovitičko-podravske županije od ukupnog broja stanovnika Virovitičko-podravske županije njih 75,77 % već ima ili ima mogućnost priključka na plinsku mrežu. Ukupna pokrivenost naselja je 33,86% (189 naselja) i 15 jedinica lokalne samouprave.

- **Zbrinjavanje otpada i zaštita okoliša**

Zbrinjavanje otpada u Virovitičko-podravskoj županiji nije prikladno riješeno. Postoje tri velika odlagališta otpada za potrebe gradova i više manjih za potrebe pojedinih općina. „Divlja“ odlagališta moraju se u dogledno vrijeme sanirati. Potrebno je uspostaviti cjeloviti sustav gospodarenja otpadom, sukladno Planu gospodarenja otpadom za Virovitičko-podravsku županiju, što uključuje izgradnju Županijskog centra za gospodarenje otpadom te formiranje pretovarnih stanica u Virovitici, Slatini, Orahovici, Pitomači i Voćinu.

3.2. RAZVOJNA STRATEGIJA ŽUPANIJE

Županijska je skupština u studenom 2006. godine usvojila Županijsku razvojnu strategiju za razdoblje 2007.-2013. godine. Osnovni ciljevi strategije vezani su za poticanje gospodarstva, izgradnju ljudskih resursa i očuvanje prirodnog okoliša i povijesnog nasljeđa. Slijedom navedenih ciljeva, potrebno je raditi kontinuirano na izgradnji poslovne infrastrukture za razvoj gospodarstva i poduzetništva kako bi se stekli uvjeti za privlačenje investicija i time smanjila nezaposlenost. Istodobno je od osobite važnosti raditi na izgradnji ljudskih potencijala u svim obrazovnim strukturama i na stvaranju pozitivne poslovne klime u županiji.

Županijskom razvojnom strategijom županija je prepoznala svoje resurse kao turistički potencijal te u tom smislu čini napore za razvoj turizma koji je još na samom početku. Županijskom razvojnom strategijom nameće se vizija[3] Virovitičko-podravske županije:

«Virovitičko-podravska županija je gospodarski i infrastrukturno razvijena s gospodarstvom izraslim na vlastitim prirodnim i stvorenim resursima, s očuvanim okolišem, prirodnim, povijesnim i kulturnim naslijeđem, u kojoj njeni građani ostvaruju prosperitet jednak prosječnome hrvatskom građaninu.»

4. ANALIZA TURISTIČKOG TRŽIŠTA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

Izvor: Virovitičko-podravska županija, 2008.

Virovitičko-podravsku županiju karakterizira prije svega rijeka Drava koja čini prirodnu granicu uz Mađarsku, prostrana ravnica te brdsko planinski predjeli osobito Papuka. Oni čine sami po sebi različite ekosustave. Ova prva slika županije popunjava se s

[3] ŽRS VPŽ 2007-2013. str. 82

nizom različitih detalja. Ovdje se čuje i „kaj „ i „što“. Veći dio promocije turizma županije rade TZ VPŽ u suradnji s tri lokalne TZ u Orahovici, Slatini i Pitomači. One su aktivni sudionici svih turističkih događanja u cijeloj županiji.

4.1. TURISTIČKI RESURSI

Virovitičko-podravska županija smještena je na spoju Podravine i Slavonije. Može se reći da ima nekoliko prirodnih i izvedenih atraktivnih lokacija koje se nalaze u istočnom dijelu županije. To je prvenstveno Park prirode Papuk unutar kojeg se nalaze ostaci srednjovjekovnog Ružica grada, geomorfološki spomenik prirode Rupnica i Park šuma Jankovac, te poznato orahovačko Jezero koje rado posjećuju gosti iz susjednih i udaljenijih županija. U središnjem i zapadnom dijelu županije postoji niz manjih, ali ne manje atraktivnih odredišta kao što su Turski grad kod Medinaca, Pustara Višnjica s ergelom arapskih konja, ribnjaci kod Virovitice s poučnom stazom na obroncima Bilogore, daljinsko jahanje u Otrovancu te zaštićeni krajolik Križnica.

4.1.1. Prirodni resursi

Prirodne resurse za razvoj turizma čine prije svega zaštićene prirodne vrijednosti, kao i one planirane za zaštitu temeljem prostornih planova, budući da su ti prostori već prepoznati kao posebno vrijedni, odnosno čine okosnicu sadržaja koje je moguće ponuditi.
Prirodne vrijednosti su dijelovi prirode koji zavređuju posebnu zaštitu radi očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti, radi svoje osjetljivosti, radi znanstvenog, kulturološkog, estetskog, obrazovnog, gospodarskog ili drugog javnog interesa.
Na području Virovitičko-podravske županije prema Zakonu o zaštiti prirode zaštićene su sljedeće prirodne vrijednosti i upisane u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti RH:

a) U kategoriji “posebni rezervat“
   - Sekulinačke planine (reg.br.405) - šumska vegetacija, 11 ha
b) U kategoriji “park prirode“
   Papuk - Zakon o proglašenju parka prirode “Papuk”(NN 45/99), (reg.br.886), 336 km^2
c) U kategoriji “spomenik prirode - geološki“:
   - Rupnica - prizmatsko lučenje (reg.br.60), - 0,50 ha
   - Dva stara hrasta kitnjaka (Quercus petraea Matt. Liebl.) na predjelu Djedovica (reg.br.934)
d) U kategoriji „značajni krajobraz“:
   - Jelkuš (reg.br. 918), 250 ha
   - Križnica (reg.br. 919), 846 ha
   - močvarno stanište Vir (reg.br. 920), 1,0603 ha
   - Širinski otok (reg.br.921), 186 ha
e) U kategoriji “park šuma”
   - Jankovac (reg.br.61), 640 ha
f) U kategoriji “spomenik parkovne arhitekture“- park
   - Park u Virovitici (reg.br.403), 4,79 ha
   - Park u Suhopolju (reg.br.29), 8,1027 ha

- Park u Slatini (reg.br.570), 2,5 ha
- Park u Voćinu (reg.br.229), 6 ha

U kategoriji "spomenik parkovne arhitekture"- skupina stabala

- skupina stabala u Noskovačkoj Dubravi (reg.br.583), 1 ha

U kategoriji "spomenik parkovne arhitekture"- pojedinačno stablo

- mamutovac u Slatini (reg.br.406)

g) pojas uz rijeku Dravu (sastavni dio Nacionalne ekološke mreže RH), proglašen zaštićenim Uredbom vlade RH (N.N. 109/07).

Park prirode Papuk je zaštićeno područje površine od 336 km^2. Sabor Republike Hrvatske 1999. godine proglasio ga je zaštićenim, a iste je godine Uredbom Vlade Republike Hrvatske osnovana javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem. Proglašen je zaštićenim zbog iznimno vrijedne biološke, geološke i kulturno-povijesne baštine sažete na relativno malom prostoru u ovom dijelu kontinentalne Hrvatske. Unutar granica Parka prirode Papuk nalazi se nekoliko dodatno zaštićenih dijelova prirode, a ovdje nabrajamo one vezane za područje Parka prirode u Virovitičko-podravskoj županiji:

- Park šuma Jankovac
- Geološki spomenik prirode Rupnica
- Posebni rezervat šumske vegetacije Sekulinačke planine
- Spomenik prirode Dva stara hrasta

Unutar granica PP Papuk nalaze se i brojni zaštićeni kulturni spomenici i arheološki lokaliteti:

- Srednjovjekovni grad Ružica grad
- Srednjovjekovni grad Stari grad
- Manastir sv. Nikole
- Srednjovjekovni grad Klak – Slatinski Drenovac
- Arheološko nalazište Oršulica kosa
- Zaštićena kulturna baština na Jankovcu – Grobnica grofa Jankovića, Staklarsko groblje, Uklesane stepenice u sedri podno slapa Skakavac.

Park prirode Papuk, posebice područje park šume i neki drugi dijelovi parka prirode, biološki su iznimni zbog sačuvanih dijelova šuma koje imaju prašumski karakter. To je posebno vidljivo na zanimljivoj populaciji šumskih ptica zbog kojih je Papuk posebno vrijedno područje za ptice Europe. Ekosustav papučkih potoka obiluje zanimljivim populacijama potočne pastrve, paklare, riječnog raka, a zanimljivosti podzemnog svijeta krškog područja s populacijama šišmiša te drugih vrsta podzemne faune nadilazi ovaj prostor. Na prostoru Virovitičko-podravske županije u PP Papuk postoje zanimljivi i botanički prostori vezani uz karbonatna područja oko Orahovice, te livade na vrhu Papuk.

Zbog geološki najraznolikije planine Hrvatske, ovaj prostor je upisan 2007. godine na kartu Europe i svijeta kao prvi geopark u Hrvatskoj (Asocijacija europskih geoparkova - European Geopark Network i Svjetska UNESCO-va mreža geoparkova – UNESCO Global Network of Geoparks).

Sve ove posebnosti PP Papuk predstavljene su razvojem promidžbenih aktivnosti, tiskanim publikacijama (brošure, geološki vodič) te izgradnjom turističke infrastrukture predviđene za prihvat posjetitelja u sklopu organiziranih i individualnih posjeta (Grofova staza na Jankovcu, Dva hrasta, poučna staza na Rupnici, planinarske staze

– Slavonski planinarski put, biciklističke staze, konjička staza Orahovica –Jankovac, Reitweg, vidikovac Petrov vrh, Stijenjak kod Orahovice).

Izvor: TZ VPŽ

Park šuma Jankovac posebno je zaštićeno područje od 1955. godine. Svrha mu je zaštita vrela i slap potoka Jankovac koji se kao prirodna rijetkost i ljepota nalazi na prostranoj vapnenačkoj krednoj ploči. Stara šuma bukve skriva dvije špilje. Poznato slavonsko izletište ime je dobilo po grofu Josipu Jankoviću, vlasniku mnogobrojnih posjeda. Ovdje je prvo sagradio lovački dvorac, potom uredio dva protočna jezera kako za uzgoj pastrva, tako i za vodoopskrbu vodopada u najnepovoljnijim hidrološkim razdobljima. Da je grof u potpunosti uspio u svojoj namjeri svjedoči tridesetmetarski vodopad koji se ruši u kanjon Kovačica. Taj je slap simbol Jankovca. Hrvatske šume d.d. potpuno su obnovile kompleks od dva jezera i planinarski dom koji zajedno s dvjema špiljama iznad jezera (u jednoj je smješten sarkofag grofa Jankovića, a druga je Maksimova špilja sa stalaktitima) čini zanimljivu turističku atrakciju ovog područja. Poznata je i špilja Uviraljka u kojoj živi kolonija šišmiša, jedinstvena u svijetu. Jama Suhodolka, otkrivena na lokaciji 2 km južno od Jankovca, najveći je vertikalni speleološki objekt na području Papuka, ukupne dubine 52 m. U njoj se nalaze dvije dvorane i ispitivanje kvalitete sadržaja ovih dvorana je tek pred istraživačima.

Spomenik prirode Rupnica je geomorfološki spomenik, jedinstven u Hrvatskoj i Europi, te među malobrojnijima u svijetu. Proglašen je zaštićenim još 1948. godine i prvi je geološki spomenik prirode u Hrvatskoj. Nalazi se u blizini Voćina, u dolini potoka Djedovice. Karakterizira ga stubasto, prizmatsko lučenje vulkanskih stijena, većim dijelom uspravnih, četverostranih. Ovaj fenomen prekrasno je djelo prirode vulkanskog porijekla nastalo naglim hlađenjem lave.

Izvor: TZ VPŽ

Posebni rezervat Sekulinačke planine šumska su vegetacija koju čine prašume bukve i jele, a zaštićene su kao poseban šumski rezervat 1966. godine. Smatra se da su stare oko 150 godina i predstavljaju poseban izvor interesa istinskih zaljubljenika prirode. Takve su šumske oaze prašumskog tipa vrlo rijetke i na Papuku.

Spomenik prirode Dva stara hrasta kitnjaka (Quercus petraea Matt. Liebl.) proglašen je 2004. godine. Radi se o dva autohtona hrasta stara oko 500 godina, iznimne ljepote i ekološke, znanstvene, estetske i odgojno-obrazovne vrijednosti. Nalaze se na području Djedovice, općina Voćin. Mlađi hrast ima procijenjenu starost 420 godina, a stariji oko 500 godina. Znanstvena im je vrijednost za proučavanje šumskog ekosustava jer su izvor kvalitenog genofonda sa starošću koja se rijetko susreće.

Poučne staze jedan su od načina prezentacije prirodne i kulturne baštine, ali i način podizanja svijesti posjetitelja o potrebi zaštite prirode.

Grofova poučna staza nalazi se u gorskoj dolini Park šume Jankovac. Sadrži 16 poučnih ploča, za javnost je otvorena 2006. godine, a iste godine osvaja zlatni «Zeleni cvijet» Hrvatske turističke zajednice kao najbolji oblik turističke ponude kontinentalne Hrvatske. Stazu su osmislili djelatnici JU PP Papuk.

U Parku prirode nalaze se i vrijedna arheološka nalazišta iz starijeg željeznog doba, konkretno 14 grobnih humaka halštatske kulture. Također, unutar granica Parka postoje nekoliko srednjovjekovnih građevina Kamen grad, Velički grad, Klak u blizini Slatinskog Drenovca te ostaci Starog grada na području Orahovice, iza najpoznatije građevine Ružica grad.

Ružica grad je simbol grada Orahovice. Brojne su legende o nastanku ovog grada. Pripada među najveće srednjovjekovne gradove-utvrde u Hrvatskoj. Utvrda se spominje kao kraljevski posjed od 1357. godine, a kasnije je bila u vlasništvu raznih velikaša.

Pored Ružice grada nalazi se Plemićka kurija predviđena za smještaj sitnog plemstva. Grad se nalazi na strateškom položaju s kojeg se može kontrolirati veliki dio slavonske Podravine, a neposredno uz isti prolazi komunikacija iz Podravine u Požešku kotlinu (cesta Kutjevo-Orahovica). Zbog toga je imala veliku važnost s turbulentnim zbivanjima kasnog srednjeg vijeka (12.-15. st.). Odlaskom Turaka s ovih prostora, kojima je Ružica grad služila kao posebna vojna utvrda, ova građevina gubi na značaju. Od 18. do 20. stoljeća izmijenili su se brojni vlasnici posjeda Orahovica, a sastavni dio tog posjeda bio je i Ružica grad. Među ostalim vlasnicima bili su i barun Cordua, barun Fleischmann, grofovi Pejačević, Dimitrije Mihalović i barun Gutman.

Izvor: Kristijan Toplak

Značajni krajobrazi Križnica, Jelkuš i Širinski otok na rijeci Dravi

Ovi lokaliteti su zaštićeni zbog izuzetne estetske i biološke vrijednosti. To su kultivirani krajolici unutar kojih se nalazi naselje Križnica sa 123 stanovnika u 39 domaćinstava omeđeni hrvatsko-mađarskom granicom. Drava ovdje čini meandre koji se na malom prostoru pojavljuju u velikim zavojima kakvih nema na cijelom njenom riječnom toku. Prostor je relativno izoliran budući da nema kopnenu vezu s Hrvatskom. Prilazi mu se žičanom skelom te visećim pješačkim mostom. Prostor je

izuzetno pogodan za turizam ribolovnog i lovnog tipa, miran odmor te uživanje u prirodi. Ovdje je u početku razvoja rafting na Dravi.

Osobito je važno očuvanje ovih prirodnih krajobraza, riječnih meandara, nedirnutih obala rijeke Drave kao prirodnih staništa za mnoge vrste ptica i riba.

Uz rijeku Dravu veže se i materijalna i duhovna baština sopjanskog kraja koja se predstavlja tradicijskim graditeljstvom, alatima i opremom, narodnim nošnjama i nakitom, načinom života, običajima i folklornim izričajem kroz pjesmu, ples i predaju što čini temelj za razvoj turizma na području općine.

Gornju dravsku terasu koja se od Drave lagano uzdiže prema jugu obilježavaju nepregledne oranice koje završavaju pred šumama hrasta, jasena, brijesta, javora, klena, graba i drugog drveća. U davnim vremenima grofova, na ovim su se prostorima razvile brojne pustare, a neke, kao Višnjica i Zidina, do današnjih dana su zadržale šarm i ugođaj davnih vremena, zahvaljujući tradicijskom panonskom graditeljstvu i parkovima zasađenim raznovrsnim vrstama drveća, kao i alejama lipe, divljeg kestena, jablana i drugih vrsta.

Izvor: TZ VPŽ

Spomenici parkovne arhitekture

Spomenici parkovne arhitekture nalaze se u Virovitici, Slatini, Suhopolju i Voćinu kao parkovi u središtima naselja. Parkovi su oblikovani u 18. ili početkom 19. stoljeća s baroknim elementima. Značajna je i skupina stabala u Noskovačkoj Dubravi te pojedinačno stablo - mamutovac u Slatini, Sequoia Gigantea Decs. iz porodice Taxodiaceae iz 1807. godine, najveći predstavnik Conifera. To je biljna vrsta koja je u doba tercijara bila rasprostranjena u Europi, a stablo u Slatini je lijep i zdrav predstavnik svoje vrste, visok 63 m prsnog opsega 5,90m.

Prostornim planovima predviđeni za zaštitu su:

a) U kategoriji "posebni rezervat"
- Mrtvi dol (šumska vegetacija)
- „Smudska brda (botanički)

b) U kategoriji "spomenik prirode"
- Rustine (geomorfološki)

c) U kategoriji "značajni krajobraz"
- potočna dolina Rakitovac
- dolina potoka Ćeralinica i nastavno Vojlovica rijeke,
- područje oko Ružice grada
- područje oko Manastira sv.Nikolaja
- zaštićeni pojas grada Virovitice na obroncima Bilogore
- šuma Jasenaš
- Rezovačke Krčevine
- vidikovac Macute
- potočna dolina rijeke Čađavice
- ribnjak Grudnjak, općina Zdenci

d) U kategoriji "park šuma"
- šuma Plandište kod naselja Kozice
- stara hrastova šumica Turski grad kod naselja Medinci
- šumsko područje Djedovica
- Arboretum Lisičine

e) U kategoriji "spomenik parkovne arhitekture" - park
- park u Orahovici
- park u Višnjici
- šuma Albus
- lokalitet Merkur kod Orahovice
- park u Zdencima

f) U kategoriji "spomenik parkovne arhitekture" - skupina stabala
- skupina stabala u Špišić Bukovici
- drvored između Suhopolja i Cabune
- skupina borova uz raskrižje ceste Đuričić – Drenovac (ornitološki) na jezeru Grudnjak.

- **Arboretum Lisičine**

Na području općine Voćin nalazi se arboretum koji je bogat autohtonim i alohtonim vrstama drveća i grmlja, ukupne površine 37 ha. Arboretum je u vlasništvu Hrvatskih šuma, Uprava Našice i bio je jedan od rijetkih u Hrvatskoj. Na žalost, tijekom i nakon ratnih razaranja arboretum je znatno oštećen, tako da se za sada planira zaštita u kategoriji park šuma, dok se ne obnovi biljni fond. Sada broji samo oko 500 kultivara (autohtonih i alohtonih). Prije rata, točnije 1990-tih bio je mnogo bogatiji vrstama i kultivarima, bilo je oko 2000 različitih kultivara u arboretumu. Obnova i zaštita Arboretuma Lisičine je potrebna iz razloga da se u konačnici nagradi uloženi trud, entuzijazam, ljubav prema prirodi, a prije svega znanje uloženo u stvaranje samog arboretuma. Generacije mladih, od predškolske dobi do fakultetskog uzrasta, u sklopu svoga obrazovanja koristile bi arboretum za stručne ekskurzije i izlete i tako stalno njegovale svijest o vrijednosti i ljepoti prirode. Tako zaštićeni arboretum bio bi primjer pozitivnog utjecaja i intervencije čovjeka u prirodi. A osim obrazovne uloge, obnovljeni arboretum bi obogatio i turističku ponudu Virovitičko-podravske županije.

- **Ribnjaci i ribolovstvo**

Na području županije nalaze se brojni ribnjaci koji, pored komercijalne uloge za uzgoje slatkovodnih riba, imaju mogućnosti za razvoj ribolova i lovnog turizma. Ribnjak u mjestu Grudnjak na predjelu Zdenaca osnovao je poznati veleposjednik Gutman, a ujedno je i državno lovište. Ribnjak je površine 1.020 ha. Na području grada Virovitice smješteni su Virovitički ribnjaci, niz od devet ribnjaka, s poučnom i planinarskom stazom. Ova područja obiluju mnogobrojnim ptičjim vrstama te su pogodna za tematsko promatranje ptica. Virovitički ribnjaci bogati su autohtonim biljnim vrstama (hrast kitnjak, srebrnasta lipa, prašumska stabla bukve...) kao i rijetkim i zaštićenim biljnim i životinjskim vrstama (mekana veprina, crna roda, vidra...), te arheološkim nalazima iz 4. stoljeća. Na području općine Pitomača postoje dva umjetna ribnjaka na kojima se odvija sportski ribolov i koji ulaze u ribolovne vode na pitomačkom području. To su Šoderana u Pitomači i Bara u Starom Gradcu. Na području općine Gradina uz rijeku Dravu nalaze se jezero Liman u Detkovcu površine 18, 50 ha, te Neteča površine od 34, 51 ha u čijem su sklopu uređeni ribička staza i ribički dom. Zatim se tu nalazi bara Dravica površine 17,19 ha i bara u Budakovcu s površinom od 59,25 ha na kojoj se godinama zadržavaju labudovi kao obilježje ovog kraja.

U županiji je aktivno 29 sportsko-ribolovnih udruga, članica Sportsko-ribolovnog saveza Virovitičko-podravske županije koji pored svog hobija obavljaju i poribljavanje prostora. Ribolovna društva su nadležna za izdavanje ribolovnih dozvola.

- **Životinjski svijet - lovstvo**

Na području županije postoji 21 zajedničko županijsko i 13 državnih lovišta koja su bogata s divljači (jelen, srneća divljač, divlja svinja, fazan, prepelica). Vidljivi su i rijetki primjerci poput divlje mačke i čaglja na području Orahovice, kune bjelice i zlatice, jazavca i sl. Lovišta predstavljaju dobar resurs za razvoj turizma županije.

Sva se lovišta nalaze u okruženju izuzetnih prirodnih ljepota, gotovo netaknutih šuma, čistih rijeka, jezera i ribnjaka, a sa svojim fondom divljači svrstavaju se među

najbogatija u Hrvatskoj. Nizinska lovišta prate tok rijeke Drave, dok su brdska lovišta smještena na obroncima Papuka. Lovišta su zanimljiva i za turističku šetnju i branje šumskih plodina i to jagoda, malina, borovnica, lješnjaka i raznih vrsta ljekovitih trava. Krovna lovna organizacija koja objedinjuje sve lovačke udruge i u kojoj je moguće dobiti sve informacije u svezi uvjeta lova na našem području je Lovački savez Virovitičko-podravske županije.

- **Vinogorja i vinarije**

Osim zaštićenih i planiranih za zaštitu prirodnih vrijednosti, za razvoj turizma značajni su i kultivirani krajolici, osobito kultura vinograda i voćnjaka, te bogatstvo šuma s obiljem životinjskog fonda. Iako još ne postoje vinske ceste na području županije, poznate su vinarije Orahovica i Slatina koje sa svojim rafiniranim vinima i uređenim vinogradima pružaju odlične uvjete za razvoj vinskog turizma**.** U Slatini je sve do 1912. godine radila tvornica pjenušavog vina „Shaumburg-Lippe“ pa oživljavanje ove proizvodnje predstavlja svojevrsnu atrakciju vinskog sektora. Ovaj spoj razvoja vinogradarstva koje je izuzetno jako u Orahovici, a koja obiluje vinogradima na posebno izabranim položajima zasađenim s izuzetno kvalitetnim sortama vina, potrebno je povezati sa sektorom turizma. U Orahovici se nalazi i stari vinski podrum iz 19 st. koji je u funkciji čuvanja najkvalitetnijih vina. I u zapadnom dijelu županije, na obroncima Bilogore, značajna su područja s razvijenim vinogradarstvom, pa je poznata proizvodnja vina u Vukosavljevici, općina Špišić Bukovica. Suhopolje ima također dugu tradiciju proizvodnje vina o čemu svjedoči stari vinski podrum, izuzetne arhitektonske građe još iz vremena grofa Jankovića u blizini njegovog dvorca. Područje općine Pitomača obuhvaća obronke Bilogore koja su izuzetno pogodna za razvoj vinskog turizma. Ondje se trenutno provodi projekt vinske ceste koji je u fazi realizacije dijela infrastrukture odnosno rekonstrukcije i modernizacije putova, osobito područje Aršanj i Otrovanski breg. Za ovo područje potrebno je raditi na dobivanju administrativne oznake pitomačkog vinogorja.

- **Ergela Višnjica**

Na području općine Sopje, u zelenom miru perivoja stoljetnih stabala imanja Višnjica, nalazi se jedina ergela arapskih konja u Hrvatskoj. Gospodarske zgrade i objekti sagrađeni su krajem 19. stoljeća. Imanje se revitalizira u skladu s ruralnim i ekološkim načelima. Na imanju postoji i hotel kapaciteta 36 ležaja u dvokrevetnim sobama, od kojih su četiri sobe prilagođene osobama s posebnim potrebama. U hotelu se nalaze i dvije konferencijske dvorane kapaciteta 20 i 60 osoba. U sklopu hotela djeluje restoran koji svojim gostima nudi autentičnu slavonsku gastronomsku ponudu. Za pripremu bogatog izbora jela između ostalog koriste se povrće, gljive bukovače i jeleni lopatari uzgojeni na samom imanju. Kapacitet restorana je 150 osoba što ga čini idealnim mjestom za održavanje svih vrsta svečanosti i zabava. Daljnju zanimljivost ovoj turističkoj lokaciji daje proizvodnja batata, tropske kulture iz južne Amerike, izuzetne nutritivne vrijednosti te farma za zatvoreni uzgoj jelena lopatara i muflona. Ergela Višnjica s dodatnim sadržajima ima sve predispozicije za postanak izuzetno zanimljive i posjećene destinacije.

- **Zlatni klas, Otrovanec**

U Otrovancu se nalazi obiteljsko imanje Zlatni klas, značajno središte seoskog turizma na području županije, na kojemu se održava manifestacija *U posjeti starim vremenima*. Zlatni klas je prostrano seosko obiteljsko imanje koje se proteže na 3 ha površine (dvorište, štala s konjima, virjan (ambar), voćnjak, jezerce, kućica iz bajke). U ponudi imaju bogati jelovnik s biranim domaćim jelima, ergelu od 10-ak rasnih konja, vožnju u kočiji i seoskim kolima, zatim školu jahanja, jednodnevne izlete, nastavu u prirodi za predškolsku djecu i mlade osnovce, mljevenje žita na ručnom žrvnju, tkanje na tkalačkom stanu, pečenje kruha u staroj krušnoj peći, tesanje drva i dr. Omiljeno je turističko odredište u županiji.

4.1.2. Sportsko-rekreacijski sadržaji

U Virovitičko-podravskoj županiji smjestio se grad Orahovica koji je 2005. godine zabilježio 100-godišnjicu bavljenja organiziranim turizmom, čiju okosnicu čine akumulacijsko jezero u Duzluku te Ružica grad iznad jezera. Unazad nekoliko godina, ovaj se prostor nastoji izgraditi kao sportsko-rekreacijski centar. Gradska uprava pokrenula je izradu Studije sveukupnog projekta razvoja budućeg Sportsko-rekreacijskog centra „Jezero-Ružica grad“ kojom su definirani budući sportsko-rekreacijski sadržaji Aqua centar, dvije skijaške staze (s vučnicom i žičarom), dodatni sportski tereni, cabrio dvorana, vidikovac, prostor kamenoloma za ekstremne sportove i dr.

- **Kompleks «Jezero» Orahovica**

Osnovu kompleksa čini akumulacijsko jezero izgrađeno 1962. godine u Duzluku, Orahovica. Površina mu je 1,5 ha, obnovljeno je nakon popuštanja brane, prosječna posjećenost jezera je 3.000 posjetitelja dnevno. Trenutno je u funkciji za ljetne sezone. Voda za vodoopskrbu Duzluka i jezera kaptira se uz samo korito Vođinačkog potoka. Potrebno je detaljno uređenje komunalne infrastrukture oko jezera, a potom izgradnja dodatnih planiranih sadržaja. Jezero je godinama omiljeno izletište i stanovnika susjednih županija.

Izvor: KristijanToplak

- **Jezero Javorica, Slatina**

Jezero Javorica, Slatina nije još definirano kao turistička atrakcija zbog nedovršenosti, ali planom razvoja ovog centra obogatit će se turistička ponuda slatinskog kraja, ali i županije. Izgrađeno akumulacijsko jezero nije još dobilo uporabnu dozvolu u turističke svrhe, a potrebno je daljnje uređenje područja oko jezera.

- **Biciklističke i jahačke staze**

Na području općine Pitomača realizirana je Bilogorska biciklistička staza s postavljenom signalizacijom. Dužina staze je 14 km. Prilaz stazi i povratak do Pitomače čine još dodatnih 20-tak kilometara. Na pitomačkom području, u dužini od 10 km nalazi se i dio biciklističke staze Drava route (Legrad-Križnica) koja sada završava kod križničkog mosta, a postoje ideje o njenom nastavku. Jahanje je omogućeno u Parku prirode Papuk i na području općine Pitomača gdje se ove godine drugi put održava državno natjecanje pod nazivom *Utakmica u daljinskom jahanju*, te u lovištima.

- **Hotel Mozart Špišić Bukovica**

U općini Špišić Bukovica nalazi se hotel Mozart s četiri zvjezdice. Udaljen samo nekoliko kilometara od Virovitice i smješten na obroncima Bilogore, okružen šumom, idealno je mjesto za lovce i ostale zahtjevne posjetitelje. Na raspolaganju su osvijetljeni teniski teren i ribnjak za rekreativni ribolov, jahanje ili vožnja fijakerom po bilogorskim puteljcima, te paintball.

4.1.3. Povijesno-kulturni sadržaji

4.1.3.1. Županija u povijesti

Područje današnje Virovitičko-podravske županije uklopljeno je u povijesni prostor Slavonije, a šire istočne Hrvatske, prostora između rijeka Drave i Save, koje obiluje pravim bogatstvom povijesnih spomenika kao dokaza gotovo sedam tisuća godina nastanjivanja ovog prostora od neolitika do brončanih i željeznih pretpovijesnih doba.

Dugo razdoblje neolitika (mlađe kameno doba) ostavilo je duboku povijesnu brazdu u istočnoj Hrvatskoj, a nekoliko značajnih pretpovijesnih kultura svoje ime nose prema lokalitetima iz ovog dijela Hrvatske – starčevačka kultura, sopotska kultura, (vučedolska), na koje se naslanjaju keltska, antička (rimska), bjelobrdska u razdoblju 9. – 13. st. pa potom doba romanike, gotike te kasnog srednjeg vijeka s obiljem spomenika i nalazišta, pa i na području ove županije (lokaliteti Zvonimirovo, Brezovica, Orešac i niz drugih).

Virovitičko-podravska županija nastavlja se na tradicije stare Virovitičke županije iz doba 13. stoljeća kada Arpadovići osnivaju kraljevske županije kao administrativna područja s kraljevskim posjedom i utvrđenim gradom. Tako se 1234. godine susrećemo s Viroviticom kojoj herceg Koloman, sin Andrije II. i brat kralja Bele IV., dodijeli status slobodnog kraljevskog grada.

S imenom Virovitičke županije susreće se u ispravi iz 1269. godine u kojoj se po prvi put spominje župan virovitički, te 1275. u jednoj listini kraljice Elizabete kao Comitatus de Wereuche.

U 13. je stoljeću ona imala najveći opseg, a sve do 15. st. bila je posjed ugarskih kraljica kada prelazi u ruke vlastelinstva – kraljevskih vojvoda, kraljica i kraljeva.

U povijesti 15. stoljeće zabilježeno je kao razdoblje kada je velik dio Hrvatske padom Bosne 1463. godine potpao pod tursku vlast, uključujući većinu tadašnjih gradova u Slavoniji, pa tako i Viroviticu, 1547. godine kada započinje razdoblje turske uprave i pravog pustošenja Slavonije.

Tako ostaje sve do pred kraj 17. st. kada se vode borbe za oslobađanje Slavonije od turskog jarma, a 1684. godine konačno je oslobođena i Virovitica, a potom i gotovo svi slavonski gradovi, da bi se konačna granica između otomanskog i austrijskog carstva uspostavila glasovitim mirom u Srijemskim Karlovcima 1699.

godine, a definitivno mirom u Beogradu 1739. godine kada je demografska, gospodarska i duhovna obnova Slavonije bila u tijeku.

Po oslobođenju od Turaka kralj podijeli zemlju vlastelinima - većinom tuđincima, a Slavonija dođe pod vojničku vlast osječkog generala, te su uzalud hrvatski staleži tražili na Saboru u Požunu 1715. i 1723. g. da se Slavonija pripoji Hrvatskoj. Političku i financijsku upravu Slavonije provodi Carska komora i Carsko i kraljevsko ratno vijeće, a 1732. godine čitav je prostor Slavonije koji nije ušao u Vojnu krajinu podijeljen na četiri područja Viroviticu, Požegu, Valpovo i Osijek u kojima je bilo 26 velikih posjeda.

Tek 1745.g. kraljica i carica Marija Terezija udovolji zamolbi Hrvata da se Slavonija sjedini s ostatkom Hrvatske, te tako 1. travnja 1745. godine izda upute povjerenstvu o tome kako će se provesti sjedinjenje te obnoviti nekadašnje županije kao povijesne upravne cjeline.

Dana 1. srpnja 1745. godine za prvog virovitičkog župana kraljica Marija Terezija imenuje Ljudevita Patačića de Zajezdu. Svečanost ustoličenja novog župana održana je 8. listopada 1745.g. u Osijeku, a potom 9. listopada i prva Županijska skupština. Konačno, 16. svibnja 1746. godine kraljica je dodijelila virovitičkoj županiji i grb. Takvo stanje potrajalo je sve do 1785. godine kada Josip II. u sklopu svojih reformi ukida županije što traje sve do 1790. godine kada se županijska uprava obnavlja. Već tada je Hrvatska podvrgnuta Ugarskom namjesničkom vijeću i na djelu je proces mađaronizacije što izaziva sukobe i otpore hrvatskog plemstva. Takva situacija kulminira povijesnom 1848. godinom, izborom Josipa Jelačića za hrvatskog bana kao i sazivanjem Velike narodne skupštine umjesto nekadašnjeg hrvatskog plemićkog (staleškog) sabora koji je na svojoj posljednjoj sjednici 23. listopada 1847. godine uveo u uporabu i hrvatski kao službeni jezik.

Ban Jelačić obilazi Slavoniju kako bi se spriječio razorni rad mađarskih agenata, pa je tako 4. rujna 1848. godine u Virovitici bio nazočan obnoviteljskoj skupštini Virovitičke županije na kojoj se provela restauracija županijskog činovništva, te se i ova županija svrstala u red županija koje su stale na stranu narodne stvari i uz bok bana.

Međutim, kasniji razvoj povijesnih događaja ne ide na ruku hrvatskih narodnih interesa, jer je već 1849. godine Franjo Josip I. nametnuo hrvatskoj Oktroirani ustav, a od tada se 11 godina ne sastaje Hrvatski sabor, raspuštena su Županijska vijeća, a sam ban i veliki župani samo su carski činovnici. To razdoblje apsolutizma traje sve do 1860. godine kada se Carskom diplomom vraća ustavno stanje, a otvara se i Dvorska kancelarija za Hrvatsku i obnovu hrvatskih županija. Tako je 1861. godine kralj i car Franjo Josip I. za novog velikog župana virovitičke županije postavio Josipa Jurja Strossmayera koji je na ovoj dužnosti bio vrlo kratko, a povijesne okolnosti nakon sklapanja Hrvatsko – ugarske nagodbe 1868. godine označili su neprestanu borbu Hrvata za političku samobitnost, što je rezultiralo ukidanjem Dvorske kancelarije i imenovanjem hrvatsko-slavonske-dalmatinske vlade 20. travnja 1869. godine.

Godine 1886. provedena je šesta reorganizacija upravnog ustrojstva pa je tako na prostoru Kraljevine Hrvatske i Slavonije, novim Zakonom ustrojeno osam županija od kojih i Virovitička s Osijekom kao središtem što će trajati sve do 1918. godine.

Razdoblje od 1918. do 1941. obilježava život u Kraljevini SHS odnosno Jugoslaviji kada nestaju županije, a osnivaju se oblasti (1922.), potom banovine (1929.), a po sporazumu Cvetković – Maček stvara se Banovina Hrvatska koja relativno kratko traje sve do 10. travnja 1941. godine, stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske kada se donosi i zakonska odredba o velikim župama.

Razdoblje nakon 1945. godine označava razdoblje života Hrvatske u DFJ odnosno FNRJ i SFRJ, a upravno teritorijalno ustrojstvo mijenja se vrlo često od okruga, kotara do općina i zajednica općina, da bi 1992. godine nakon osamostaljenja Hrvatske bile ponovno uspostavljene županije, a među njima i Virovitičko-podravska, sa sjedištem u Virovitici.

4.1.3. 2. Ostavština za budućnost

Burna povijest Slavonije uzrokom je što danas ovaj prostor predstavlja pravo bogatstvo povijesne i kulturne baštine od neolitika do razdoblja baroka, klasicizma i drugih stilskih obilježja graditeljstva i umjetnosti.

Najstarije kulture Slavonije su ispod zemlje, kao što je poznata vučedolska kultura i njen simbol Vučedolska golubica, potom nalazišta iz 1. stoljeća i rimska kultura te niz arheoloških nalaza iz starokršćanskog razdoblja sve od 4. pa do 7. stoljeća kada se na ovim prostorima naseljavaju i zadržavaju Hrvati. Od 9. do 13. stoljeća ojačao je u Hrvatskoj feudalni sustav s poznatim sjedištima župa i županija, te iz tog razdoblja nalazimo primjere predromaničkih kulturnih objekata, potom doba romanike (12. st.), gotike (13. do 16 st.) s uznapredovanim gospodarstvom i urbanizacijom kada se grade sjajni dvorci, fortifikacije i palače. Posebno je vrijedno istaknuti iz tog razdoblja gotičku crkvu Blažene Djevice Marije u Voćinu, izgradnju pavlinskog samostana i crkve u Špišić Bukovici, franjevačke crkve u Virovitici i velebne utvrde Ružice grada u blizini Orahovice.

- **Dvorci**

Oslobađanje od otomanske vlasti u 17. st. daje zamah cjelokupnom razvoju istočne Hrvatske kada je graditeljstvo vrlo izraženo u baroknom stilu. Tako su u drugoj polovici 18. stoljeća nastali dvorci u Voćinu i Špišić Bukovici, potom u Cabuni, Suhopolju i dr.

O snažnom razvoju tijekom 18. stoljeća danas svjedoče franjevački samostan i crkva sv. Roka čija se raskošna unutrašnjost ubraja među najljepše primjere barokne sakralne umjetnosti u kontinentalnoj Hrvatskoj i svakako, palača Pejačević – impozantan primjer barokne svjetovne arhitekture.

Grofovska obitelj Pejačević 1804. godine podiže dvorac s barokno - klasicističkim obilježjima koji okružen skladnim parkom dominira središtem grada. Izuzetan

spomenik iz 19. stoljeća je i zgrada Prve hrvatske štedionice, u cijelosti izgrađena prema bečkim graditeljskim standardima s vrlo elegantnim historicističkim obilježjima.

U županiji su poznati dvorci Pejačević u Virovitici te Janković u Suhopolju i Slatini. Dvorac u gradu Virovitici sadržajnog je tipa - muzej i restoran. Zaštićeni je spomenik 1. kategorije.

Dvorac grofa Jankovića u Suhopolju izgrađen je u 18. stoljeću i smješten je u perivoj-parku na ukupnoj površini od 74.430 m2. Dvorac je u vrlo lošem stanju, sada u privatnom vlasništvu i vodi se sudski postupak za povrat posjeda u vlasništvo općine Suhopolje.

- **Rodna kuća Petra Preradovića**

Nalazi se u Grabrovnici i podignuta je u 18. stoljeću. Kuća sama po sebi kao stara građevina posebnog stila za ovaj kraj predstavlja veliku povijesnu vrijednost, ali ona je istovremeno i više od toga – svojevrstan spomenik kulture jer se u njoj 19. ožujka 1818. godine rodio jedan od najvećih hrvatskih pjesnika – Petar Preradović. Kuća traži temeljitu autohtonu obnovu. U njoj se nalazi stalna muzejska izložba o životu i djelu pjesnika.

- **Zvjezdarnica**

Objekt se nalazi u Pitomači, izgrađen je 1989. godine, a njime upravlja Astronomsko društvu Pitomača - osnovano 1981. godine. Društvo je od samog osnutka razvilo veliku aktivnost u propagandi astronomije, astronautike i srodnih znanosti. Preko modema i telefonske linije Astronomsko društvo ima mogućnost povezivanja sa svim

većim zvjezdarnicama i znanstvenim ustanovama u svijetu, što omogućuje izmjenjivanje znanstvenih informacija. Društvo je pokrenulo izdavanje popularno-znanstvenog časopisa *Naše plavo nebo*. Rad društva zapažen je i u stručnom okružju (Institut za fiziku Sveučilišta u Zagrebu), a Društvo je uvršteno i u svjetski astronomski registar. Važno je napomenuti da je zvjezdarnica Pitomača, pored zagrebačke, druga zvjezdarnica u kontinentalnoj Hrvatskoj i jedina od Varaždina do Vukovara.

- **Kulturne institucije**

Na području Virovitičko-podravske županije djeluju sljedeći muzeji:

Gradski muzej Virovitica osnovan je 1953. godine, s četiri stalne zbirke (arheološka, etnografska, povijesna i likovna), a organizira i povremene izložbe. Muzej je smješten u barokno-klasicističkom dvorcu Pejačević u Virovitici.

Zavičajni muzej Slatina osnovan je 2006. godine iako ima povijest dugu 22 godine kada je djelovao u sastavu Pučkog otvorenog učilišta Slatina. Muzej ima značajnu kulturnu i povijesnu zbirku sa šireg područja grada Slatine (Sopje, Čađavica, Voćin, Mikleuš i Nova Bukovica). Preseljenjem u zgradu Starog kotara koja se obnavlja u izvornom obliku, muzej će dobiti prostor za stalni postav i postat će mjesto na kojem će se Slatinčani i njihovi gosti moći upoznati s tisućugodišnjom poviješću i bogatom prirodnom i kulturnom baštinom slatinskoga kraja. Muzej je čuvar slatinske kulture, posebno njenih materijalnih vrijednosti, među kojima se ističe rukotvorstvo koje po svojim posebnostima predstavlja prepoznatljivi znak tradicije slatinskog kraja. Različite tehnike tkanja i ukrašavanja tekstila izrađenoga od domaćega tkanoga platna, tradicijski obrti, znanje izrade nakita i ukrasa prenošeno je s generacije na generaciju i danas predstavlja kako materijalnu, tako i nematerijalnu hrvatsku kulturnu baštinu. Ukazivanjem na karakterisitke baštine, njezinu ugroženost i potrebu čuvanja, Muzej će pomoći izgraditi njezino novo vrednovanje, formirati dijelove kulturnog identiteta slatinskoga kraja i ukazati na mogućnosti prezentacije kulturne baštine preko turističkih programa, suvenira i sl. suvremenom posjetitelju.

Zavičajni muzej Orahovica ima zbirke povijesnih, arheoloških, umjetničkih i etnografskih predmeta iz bliže i dalje povijesti Orahovice.

Nesređena zbirka nalaza s Ružice grada pod nadzorom je Uprave za zaštitu prirodne i kulturne baštine u Osijeku.

U gradu Virovitici djeluje **Gradsko kazalište Virovitica**, dok u Slatini postoji lutkarsko kazalište **Slamalka.**

- **Arheološki lokaliteti**

Sustavno istraživanje hrvatskog ranog srednjeg vijeka provodi se već niz godina na području županije. Do sada su otkriveni značajni lokaliteti bjelobrdske kulture Veliko polje, naselja Pepelana, Zvonimirovo i Orešac u općini Suhopolje, te Josipovo (Ciganka) u općini Sopje. Nalazišta keltsko-latenske kulture nalaze se u Španatu i Novakima, općina Sopje. U naselju Lenija nedaleko Macuta, općina Voćin,

prikupljeno je mnoštvo nalaza keramike, kamenih nožića, strugala i dosta otpadnog kamenog materijala. Ulomci keramike, grublje ili finije strukture, prikupljeni na tom arheološkom nalazištu pripisuju se posljednjoj fazi sopotske kulture. Na tom je području dokazana i pojava keramike iz kasnog brončanog doba. Arheološko nalazište na položaju Sjenjak u Novoj Bukovici otkriveno je 1997. godine i predstavlja veliku duhovnu zonu-groblje, nedaleko većeg naselja iz brončanog doba. Prema pronađenom grobnom inventaru zaključuje se da pripada razdoblju od 1100.-1000. godine prije Krista.

4.1.4. Vjerski sadržaji

O snažnom razvoju tijekom 18. stoljeća danas svjedoče franjevački samostan i crkva sv. Roka, čija se raskošna unutrašnjost ubraja među najljepše primjere barokne sakralne umjetnosti u kontinentalnoj Hrvatskoj. Franjevački samostan s crkvom sv. Roka najstariji je i najvredniji spomenik Virovitice podignut u razdoblju od 1726. do 1751. god. na mjestu starog franjevačkog samostana koji je bio drvene građe (samostan i crkva su prve zidane zgrade u Virovitici), s vrlo vrijednom književnom građom, velikom zbirkom slika i kipova iz 18.-19. st., te brojnim predmetima stare franjevačke ljekarne.

Nadalje je potrebno spomenuti gotičku crkvu sv. Petra u Čađavici koja je najstarija crkva na ovom dijelu Slavonije te dragocjen spomenik kulture.

U Suhopolju dolazi do izražaja crkva sv. Terezije Avilske koju je početkom 19. st. podigla obitelj Janković, klasicističke kulture.

U selu Crkvari, inače vrlo pogodnim za seoski turizam, nalazi se jedinstvena crkva sv. Lovre iz 13. stoljeća.

Na temeljima samostana pustinjačkog reda sv. Augustina, na području Parka prirode Papuk, u dolini između obronaka Krndije i Papuka nalazi se manastir sv. Nikole sagrađen 1594. godine. Kulturna važnost manastira je u očuvanim freskama koje su nastavak poznate moravske škole slikanja.

Mogućnost za razvoj vjerskog turizma u županiji postoji osobito na području općina Voćin i Gradina. Crkva Pohoda Blažene Djevice Marije u Voćinu do temelja je razorena u Domovinskom ratu, ostao je tek dio jednog zida. Crkva je trenutno u fazi obnove do izvornog oblika kakva je i bila građena u kasnogotičkom razdoblju iz 15. stoljeća. U njoj je 1884. godine smješten kip Gospe Lurdske, dok je sliku Gospe krunio Sveti Otac – Ivan Pavao II. prilikom svog posjeta Hrvatskoj. U Voćinu se održava najveće dječje hodočašće, te velika hodočašća tijekom blagdana Uzašašća i Imena Marijina.

U Gradini se razvija vjerski turizam temeljem ukazanja Gospe Gradinske u podnožju Osnovne škole Gradina, dana 13. lipnja 1997. godine. Na prostoru ispred mjesta ukazanja 17. lipnja 1997. godine postavljen je križ i od tada to postaje mjesto za molitvu i krunicu, pjevaju se marijanske pjesme, pale svijeće i polaže cvijeće. Ispred prostora križa sagrađeno je mjesto za molitvu (sjenica). U kasnijim godinama od

mjesta ukazanja do crkve sv. Ilije proroka u Gradini postavljen je križni put s postajama. Svake godine u općinu Gradina slijeva se rijeka vjernika koji dolaze na ovo mjesto ukazanja dati zavjete Majci Božjoj. Od stilske arhitekture treba spomenuti i župni dvor u Gradini koji je podignut 1783. godine.

Izvor: TZ VPŽ

4.1.5. Događaji

Pored tradicionalnih lokalnih prigodnih manifestacija koji se održavaju diljem županije, potrebno je izdvojiti kulturno-zabavnu i turističku priredbu *Orahovačko proljeće* kojom se označava početak turističke sezone u Orahovici (grad koji je 2005. godine proslavio 100-godišnjicu organiziranog turizma), pod tim se imenom održava od 1966. godine, zatim festival *Pjesme Podravine i Podravlja* u Pitomači i *Dani Milka Kelemena* u Slatini. U Orahovici se održava i lokalna manifestacija *Crkvaračko sijelo.*

Mogućnost za veći broj turističkih dolazaka su i dva sajma *Viroexpo* u Virovitici, međunarodni sajam obrtništva, poduzetništva i poljoprivrede, koji se održava od 1996. godine te *Slavin* u Orahovici, međunarodni sajam vinarstva, voćarstva i vinogradarstva koji ima tradiciju od 1994. godine. Pored ova dva sajma, već tradicionalno se održavaju izložbe meda i voća i povrća, kao zahvalnost na jesenjem obilju plodova.

Virovitičko kazalište unazad nekoliko godina priprema *Virkas* - jedinstvene kazališne susrete brojnih gostujućih kazališnih skupina iz cijele Hrvatske.

U Zdencima se održava od 2003. godine *Kolonija kipara iz Ernestinova* povodom obilježavanja Dana općine, međužupanijskog je karaktera i svi kipovi ostaju za ukrašavanje mjesta.

Lokalna manifestacija *Drapanje perja,* vezana je za slovačku manjinu u mjestu Zokov Gaj, općina Zdenci, a održava se od 2004. godine, te obiluje bogatim kulturnim programom. Isto tako postoji i manifestacija *Čijalo* u samom mjestu Zdenci od 2003. godine, sličnog sadržaja vezana uz tradicijske etno sadržaje.

U Suhopolju se održava *Suhopoljsko ljeto*, manifestacija lokalnog sadržaja s nizom događanja.

U Slatini postoji nekoliko lokalnih manifestacija poput *Slatinskog ljeta* zabavnog sadržaja, *Slatinskih jeseni* na kojima se okupljaju proizvođači jesenskih plodova uz tradicionalne i prigodne programe, *Smotra folklora* i dr.

Za Viroviticu je vezana višednevna manifestacija uz obilježavanje sv. Roka, zaštitnika grada i župe. Brojna kulturno-športska događanja svake godine privuku mnogobrojne posjetitelje u grad i županiju, pa je tako nastala i „milenijska fotografija“ Šime Strikomana povodom 770. obljetnice prvog pisanog spomena Virovitice s više od tisuću Virovitičana koji su se okupili na mostu ispred dvorca Pejačević.

Većina općina tradicionalno održavaju lokalne manifestacije povodom crkvenih blagdana (npr. božićne svečanosti) kao i povodom zaštitnih svetaca mjesta – kirvaji (Sv. Vinko, Sv. Martin i dr.).

Međutim, ono što daje posebnost Virovitičko-podravskoj županiji jest manifestacija *Matkanje* koja se održava u Sladojevcima, nedaleko Slatine. Ovo je jedinstvena priredba koja ima tradiciju dugu preko 300 godina. Matkanje ili „mali svatovi“ bazira se prema usmenim i pisanim zapisima na sklapanje posestrinstva kucanjem uskrsnim jajima, kada se djevojčice trajno vežu kroz prijateljstvo ili kumstvo i postaju *matke*. Ovo je priredba koju treba promocijski ojačati za dolazak turista.

Obilježavanje *Dravskog proljeća* (Vazmeno kolo), manifestacije koja se svake godine održava na Mladi Uskrs ili Bijelu nedjelju i subotu koja joj prethodi, održava se tako što se u dva dana brojne folklorne skupine sastaju u Sopju i Starinu (Mađarska). Prvi dan u jednom, a drugi u drugom mjestu preko Drave. U nedjelju svake godine drugi prelaze brodom i čamcima na suprotnu stranu i time svjedoče da ih Drava ne razdvaja nego spaja. Tu se na dvije obale, u dvije države sastaju uglavnom predstavnici jednog - hrvatskog naroda i njihovi prijatelji, tu se govori hrvatski jezik, čuva kulturno blago koje su njihovi stari stoljećima stvarali.

4.2. POSTOJEĆI TURISTIČKI SADRŽAJI I USLUGE

Trenutno u Virovitičko-podravskoj županiji ima 22 smještajna objekta ukupnog kapaciteta 202 smještajnih jedinica i 443 ležaja. Smještajni kapaciteti prema glavnim općinama i gradovima prikazani su u tablici 6.

Tablica 6. Smještajni kapaciteti Virovitičko-podravske županije po vrstama objekata i gradovima i općinama, 2007.

Virovitičko-podravska županija(područje)	2007.		Hoteli, moteli		Prenoćišta		Sobe		Ostalo*	
	soba	ležaja	soba	ležaja	soba	ležaja	soba	ležaja	soba	ležaja
Virovitica	81	159	48	97	6	13	22	39	5	10
Orahovica	58	159					46	83	12	76
Slatina	35	67			8	16	18	33	9	18
Pitomača	28	58					28	58		
Ukupno	202	443								

Izvor: TZ VPŽ, 2008.

* ostalo: uključuje privremene smještajne objekte, lovačke kuće, privatni smještaj. Većina navedenih objekata kategorizirana je s dvije odnosno tri zvjezdice, osim hotela «Mozart» koji ima četiri zvjezdice. U Orahovici postoje dva mini obiteljska hotela čija je kategorizacija u tijeku, te hotel na Višnjici.

4.3. SEGMENTACIJA TRŽIŠTA

Državni zavod za statistiku prati dolazak i noćenja gostiju kao i ugostiteljsku potrošnju. Pregled dolazaka i noćenja dan je za razdoblje 2002.-2007. godine.

Tablica 7. Pregled dolazaka i noćenja za Virovitičko-podravsku županiju za razdoblje 2002.-2007.

	2002.		**2003.**		**2004.**		**2005.**		**2006.**		**2007.**	
	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja
Orahovica	1803	7358	1697	8042	1895	8323	1987	9634	4416	18111	4986	19138
Slatina	280	683	411	1535	491	1493	482	1512	1251	2948	1227	3269
Virovitica	1594	2158	1843	3655	1662	2175	1649	2863	2859	4536	2601	4461
Čačinci	0	0	0	0	582	582	1363	1363	2129	2129	3505	3505
Š.Bukovica	0	0	0	698	884	1552	569	1072	763	1192	952	1407
Pitomača	0	0	0	0	0	0	21	28	55	55	336	744
Voćin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	286	571
Sopje	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	522	1199
Ukupno	3677	10199	3951	13930	5514	14125	6071	16472	11473	28971	14415	34294

Izvor: DZS, 2008.

Grafički prikaz dan je kroz grafikon 1.

Grafikon 1. Pregled dolazaka i noćenja za Virovitičko-podravsku županiju za razdoblje 2002.-2007.

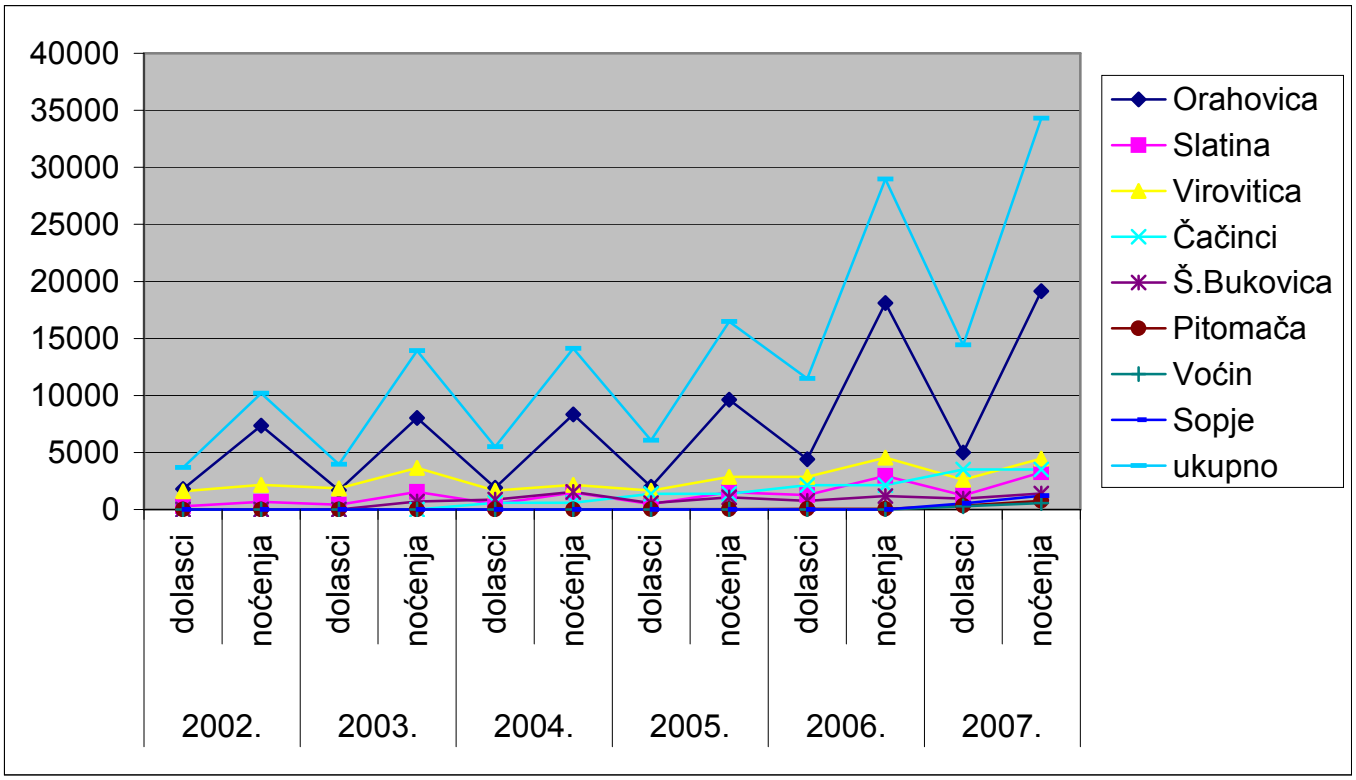

Iz gornjeg grafikona očito je da je najveća turistička promjena zabilježena u gradu Orahovici (Jezero) te općini Čačinci (Jankovac). Dok je ujednačena potražnja za dolascima i noćenjima u ostalim navedenim gradovima i općinama.

Promatrajući početnu i završnu godinu stanje je prikazano u tablici 8.

Tablica 8. Dolasci i noćenja u Virovitičko-podravskoj županiji

Virovitičko-podravska županija	dolasci		Indeks	noćenja		Indeks
	2002.	2007.		2002.	2007.	
Orahovica	1.803	4.986	276,53	7.358	19.138	260,10
Slatina	280	1.227	438,21	683	3.269	478,62
Virovitica	1.594	2.601	163,17	2.158	4.461	206,71
Čačinci	-	3.505	-	-	3.505	
Pitomača	-	336	-	-	744	
Sopje	-	522	-	-	1.199	
Špišić Bukovica	-	952	-	-	1.407	
Voćin	-	286	-	-	571	
Ukupno	3.677	14.415	392,03	10.199	34.294	336,24

Izvor: DZS, 2008.

Iz gore navedene tablice vidljiv je značajan pomak koji pokazuje povećanje na ukupnoj razini od 292% kod evidentiranih dolazaka ili 236% kod noćenja.

Grafički je to prikazano u sljedećim grafikonima:

Grafikon 2. Dolasci turista u Virovitičko-podravsku županiju za promatrane godine 2002. – 2007.

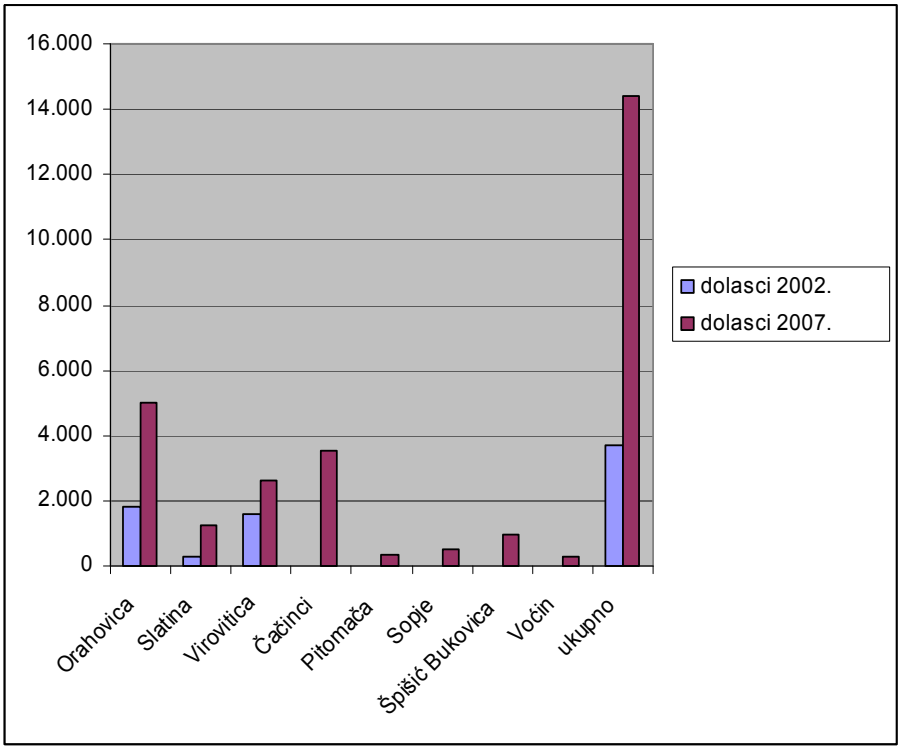

Grafikon 3. Noćenja turista u Virovitičko-podravskoj županiji za godinu 2002. i 2007.

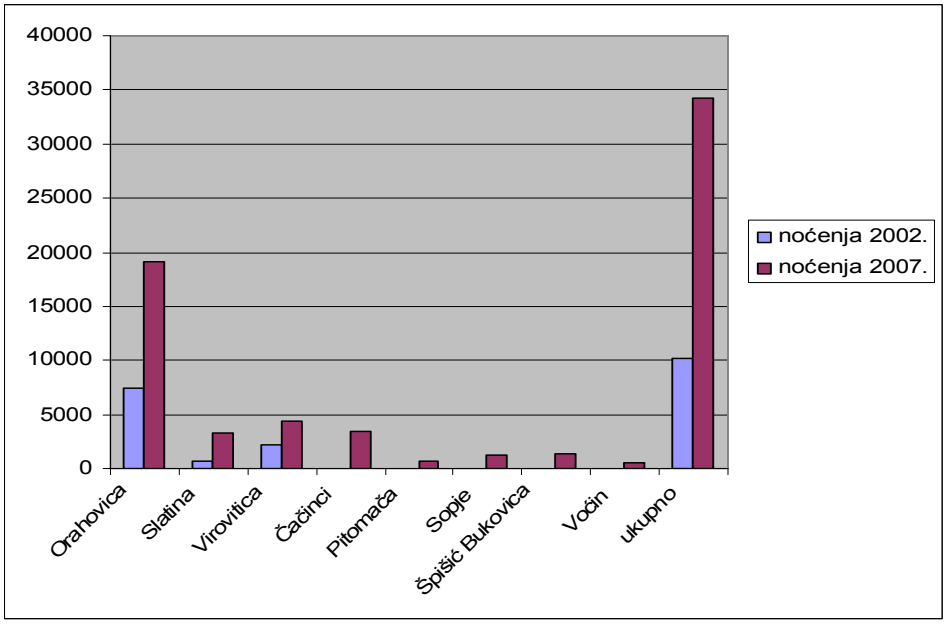

Od ukupno 14.415 dolazaka turista tijekom 2007. godine, njih 11.747 su bili domaći turisti ili 85,1%, a ostalo su bili stranci 5.125 ili 14,9%. Od ukupnog broja noćenja 34.294 na domaće se turiste odnosi 29.169 noćenja. Definitivno iz ovog proizlazi da se u stvaranju buduće strategije treba planirati dolazak domaćih turista u ovo turističko odredište. Prosječna dužina svih boravaka bila je 2,4 dana, od kojih su stranci boravili 1,9 dana, a domaći turisti 2,5 dana. Najviše stranih gostiju evidentirano je iz zemalja, kako slijedi:

- Italija - 566
- Velika Britanija - 396
- Slovenija - 372
- Njemačka - 261
- Austrija - 235
- Srbija - 160
- ostale zemlje evidentiraju manje od 100 turista.

Grafikon 4. Porijeklo stranih turista u Virovitičko-podravskoj županiji

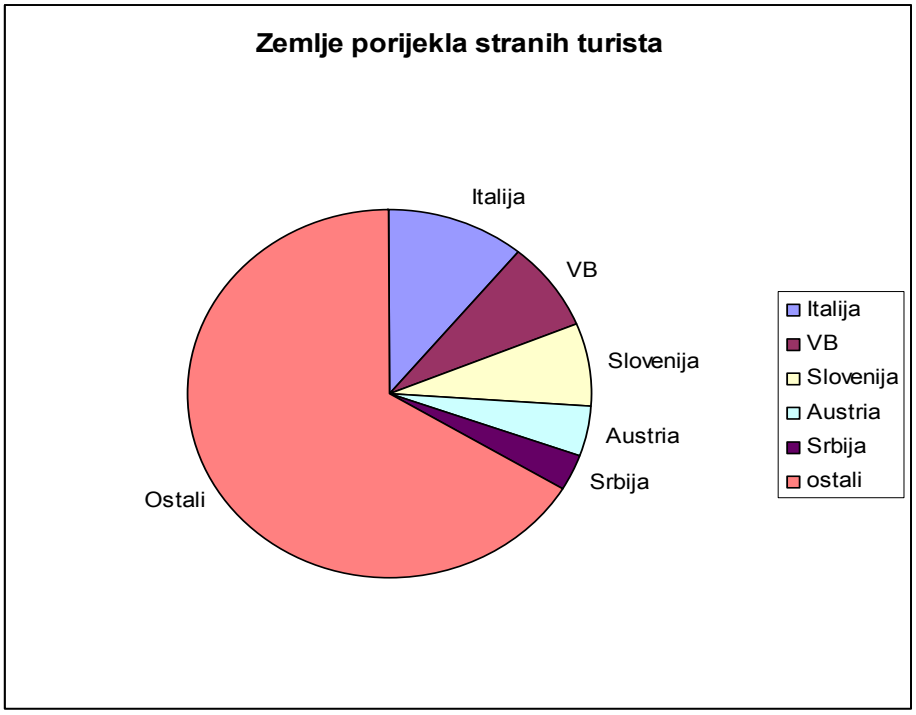

Sezonalnost dolazaka nije naročito izrazita, no ipak je bilježeno više posjeta tijekom razdoblja siječanj-ožujak zbog sajmova *Viroexpo* i *Slavin*, te manifestacije *Virkas*, zatim raste tijekom svibnja i lipnja, te od kolovoza do listopada. Kako se prihod od turizma ne mjeri na razini statističkih podataka, nije ga moguće iskazati.

Sezonalnost je prikazana u tablici 9. i grafikonu 5.

Tablica 9. Dolazak turista tijekom 2007. godine u Virovitičko-podravsku županiju

Virovitičko-podravska županija	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Ukupno
Orahovica	152	247	676	444	732	651	277	405	512	535	324	31	4986
Slatina	115	77	83	65	76	58	125	211	157	124	93	43	1227
Čačinci	229	300	186	192	152	207	205	266	250	280	161	173	2601
Virovitica	669	712	470	286	110	250	66	141	116	146	342	197	3505
Pitomača				21	-	51	26	40	66	47	30	55	336
Sopje												522	522
Špišić Bukovica	96	68	96	27	61	47	60	47	113	131	132	74	952
Voćin						97	16	22	21	20	61	49	286
	1.261	1.404	1.511	1.035	1.131	1.361	775	1.132	1.235	1.283	1.143	1.144	14.415

Izvor: Ured državne uprave Virovitičko-podravske županije, 2008.

Grafikon 5. Dolazak turista tijekom 2007. godine u Virovitičko-podravsku županiju

Sljedeća tablica bilježi statističke podatke o broju posjetitelja važnijim turističkim znamenitostima i atrakcijama za razdoblje 2002.-2007. godine.

Tablica 10. Posjetitelji važnijih turističkih znamenitosti i atrakcija u Virovitičko-podravskoj županiji

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
Parkovi prirode	0	0	79400	26650	32650	34150
Kockarnice	1610	1300	1200	1200	690	1222
Muzeji, galerije	0	12462	23717	8424	5053	1470
Kupališta	13045	17387	19004	25885	24340	58006
Dvorci	0	0	0	0	0	3894
Izvor: DZS, 2008.						

Grafički je prikaz gornje tablice dan na grafikonu 6.

Grafikon 6. Broj posjetitelja prema atrakcijama Virovitičko-podravske županije

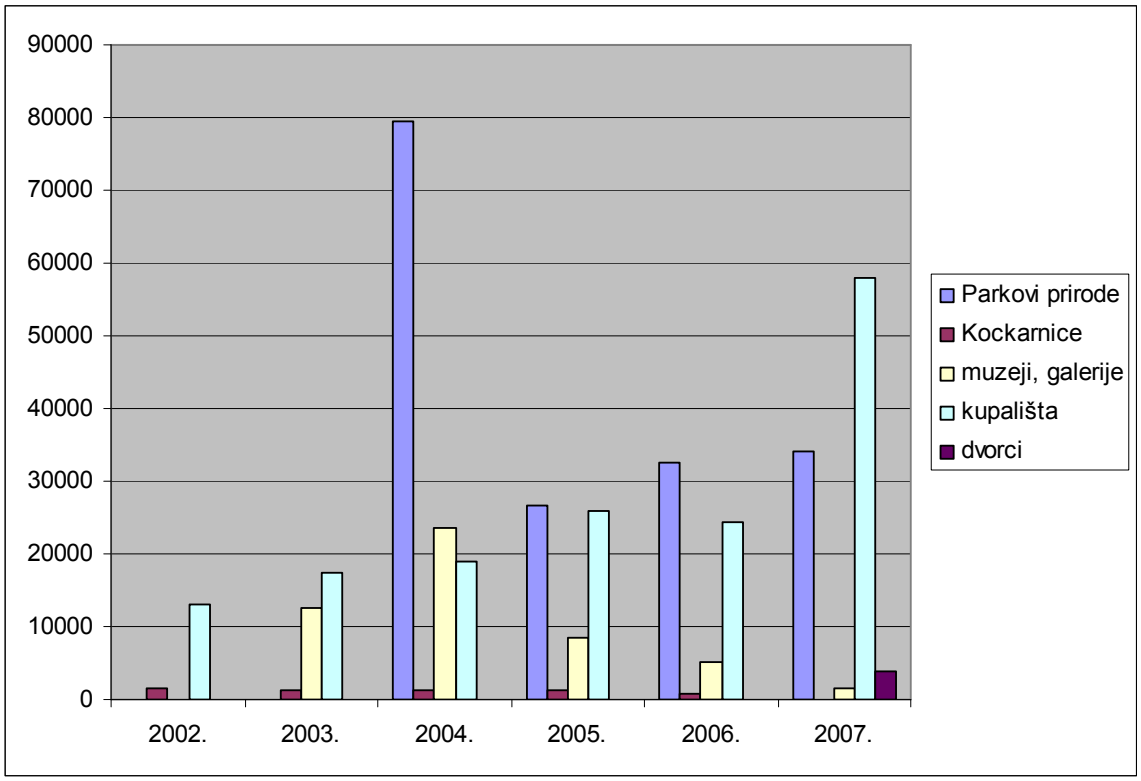

4.4. TURISTIČKE AGENCIJE U VIROVITIČKO-PODRAVSKOJ ŽUPANIJI

Na području Virovitičko-podravske županije djeluju sljedeće turističke agencije:

- Ortran d.o.o. Orahovica, i to samo kao emitivna agencija, te
- Nik d.o.o. Bankovci, Zdenci kao receptivna agencija specijalizirana za dovođenje turista za lovni turizam.

Postoji još nekolicina poduzeća registriranih kao turističke agencije, ali nisu aktivne.

5. TURIZAM U SLAVONIJI – procjena konkurencije

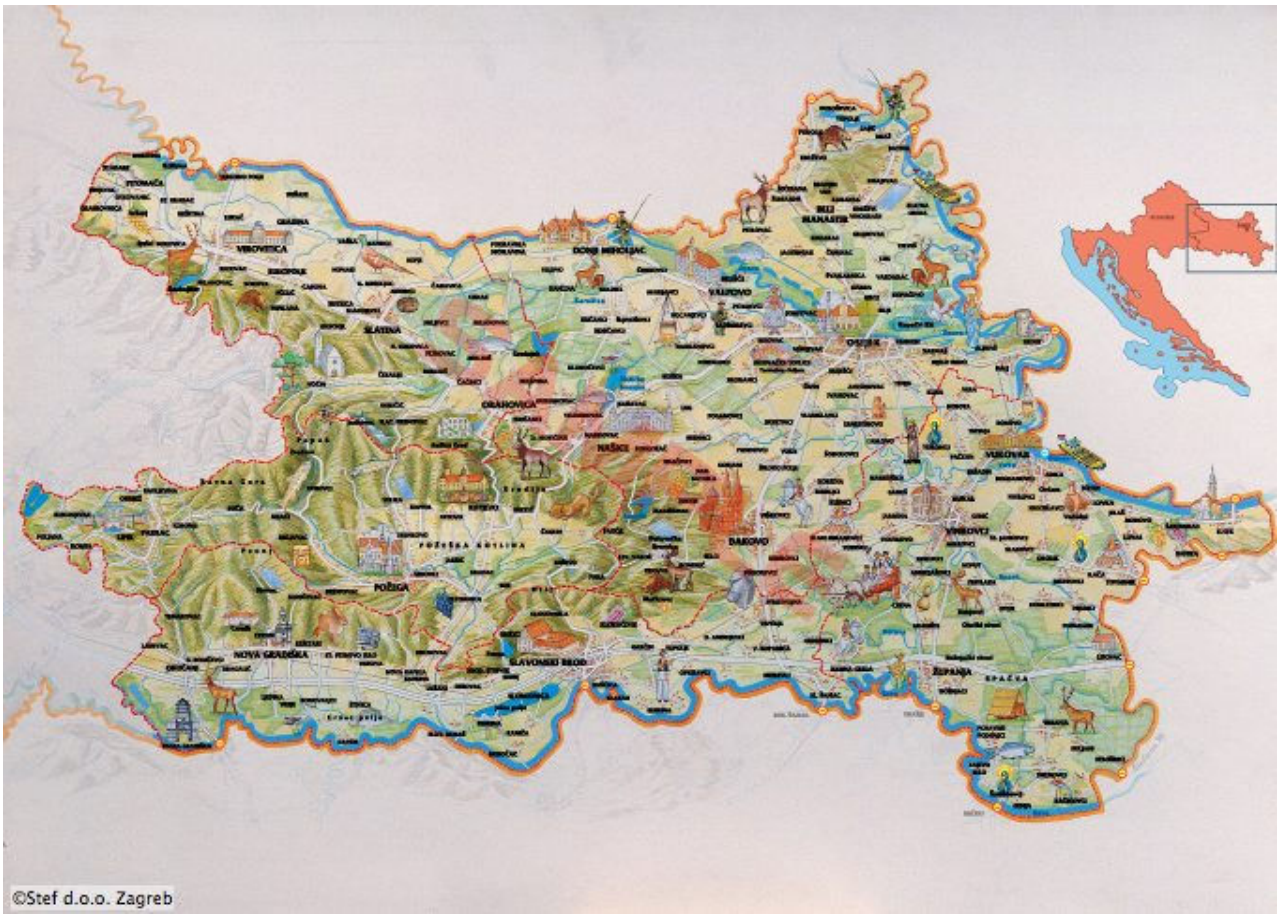

Izvor: www.stef.hr

Prostor Slavonije naseljen je još od pretpovijesnih vremena. O tome svjedoče ostaci neolitskog naselja Vučedol nedaleko Vukovara s mnogim ostacima materijalne kulture, među kojima se osobito ističe lik golubice koja je tijekom devedesetih postala simbolom grada Vukovara. Slavonija je tradicionalan poljoprivredni kraj, kraj žita. Mnoge su pučke svečanosti i običaji vezani uz poljoprivredu. To je prostor starih dvoraca i ljetnikovaca nekad bogatih plemićkih obitelji koji su odolijevali ratnim pohodima kroz Slavoniju. Naposljetku, Slavonija je prostor plodnih ravnica i vinorodnih brda, plovnih rijeka, močvara i ritova. Naročito je važno istaknuti Park prirode Kopački rit, ostatak svojevremenoga Panonskog mora.
Promatrajući područje Slavonije, odnosno pet slavonskih županija, uočljiv je pomak turističkih aktivnosti za razdoblje 2001.-2007. godine. Turistički potencijal najviše je prepoznat u Osječko-baranjskoj županiji koja ostvaruje 50% noćenja regije, potom u Vukovarsko-srijemskoj županiji s preostalih 25%. Nema izražene sezonalnosti, promet je najizraženiji u svibnju i rujnu, a najslabiji u siječnju i veljači. Ukupan pregled dolazaka i noćenja gostiju dan je u donjoj tablici.

Tablica 11. Dolasci i noćenja gostiju u 2001. i 2007. godini

Slavonija	**2001.**	**2007.**
Dolasci	92.000	170.000
Noćenja	204.000	355.000
Udio u hrvatskim dolascima	1,2%	1,5%
Udio u hrvatskim noćenjima	0,5%	0,5%

Izvor: DZS, 2008.

Ukupan broj postelja u smještajnim objektima gotovo je udvostručen u navedenom razdoblju. Djelomično je unaprijeđena i kvaliteta hotelskog smještaja, a očit je rast privatnog smještaja u turističke svrhe. Većina turističkih aktivnosti veže se za grad Osijek. Smještajna struktura je prikazana u sljedećoj tablici.

Tablica 12. Smještajna struktura na razini Slavonije

Smještaj	2001.	2006.	Indeks 2006:2001
Hoteli	2.006	2.330	116,15
5*	0	0	
4*	0	390	
3*	189	768	
2*	1.482	1.083	
1*	335	89	
Privatni smještaj	23	354	1539,13
Ostali smještaj	33	1.374	4163,63
Ukupno	2.062	4.058	196,80

Izvor: DZS, 2008.

Većina ovih turističkih dolazaka i noćenja ostvarena je radi poslovnih putovanja i kroz izletnički turizam, odnosno posjet parkovima prirode, dok su ostali selektivni oblici turizma još u začetku. Značajniji prostori za konferencije i sastanke zabilježeni su u Vukovaru, Osijeku i Vinkovcima.

Za Slavoniju je općenito vezan sljedeći sustav vrijednosti:

- izrazita gostoljubivost, otvorena „slavonska duša“
- enologija i gastronomija
- agrikultura
- prirodne ljepote nizina i gorja
- bogatstvo šuma i voda
- urbane jezgre gradova
- sakralni objekti i memorijalne cjeline
- etnologija i tradicijska baština.

Pregled dolazaka i noćenja Virovitičko-podravske županije u odnosu na susjedne slavonske županije dan je u sljedećoj tablici.

Tablica 13. Dolasci i noćenja turista u slavonskim županijama za 2007. godinu

Županija	Dolasci	Noćenja
Virovitičko-podravska	14.415	34.294
Požeško-slavonska	8.356	15.746
Brodsko-posavska	22.757	40.414
Vukovarsko-srijemska	38.355	82.703
Osječko-baranjska	84.724	176.850

Izvor: DZS, 2008.

Grafički prikaz gornje tablice dan je u sljedećem grafikonu.

Grafikon 7. Dolasci i noćenja turista u slavonskim županijama za 2007. godinu

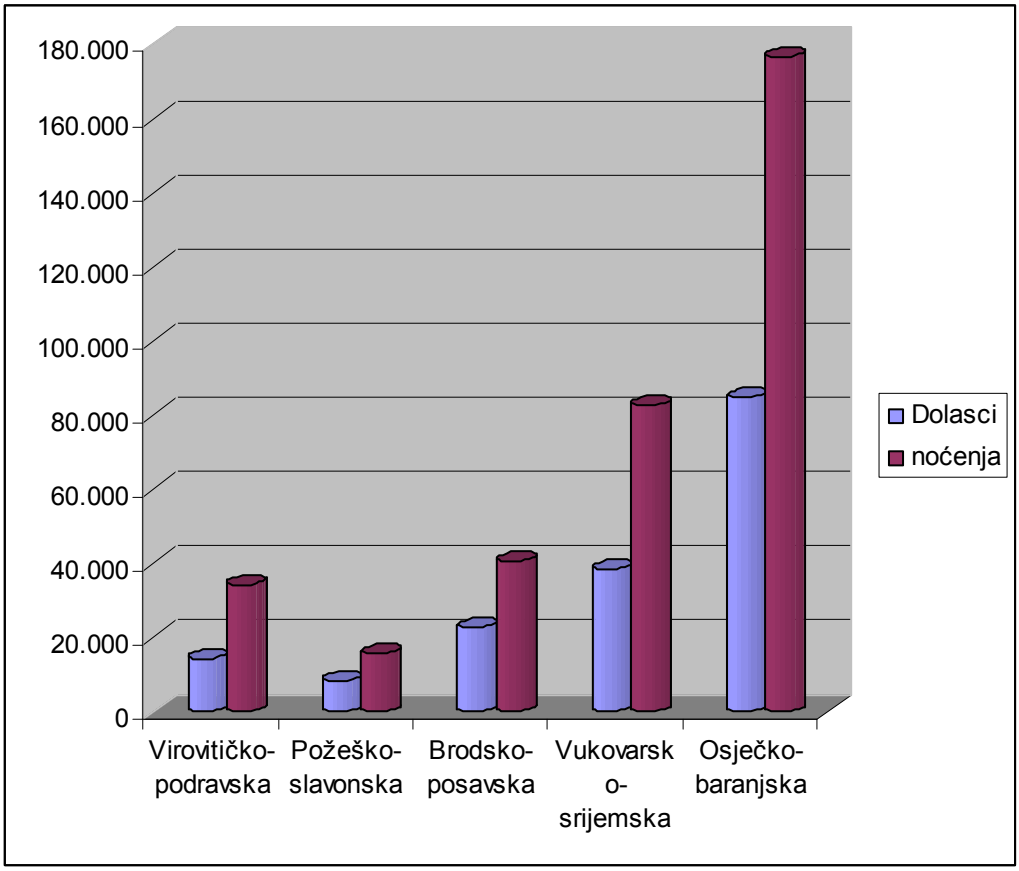

5.1. TURISTIČKI PROIZVODI KOJE NUDI SLAVONIJA

Temeljem svojih prirodnih karakteristika i položaja te dosadašnjeg razvoja turizma odnosno postojeće turističke atrakcije Slavonije, mogu se identificirati sljedeći turistički proizvodi:

- očuvana priroda
- kulturna i tradicijska baština
- vinske ceste
- ruralni turistički proizvodi
- zdravstveni program.

Proizvodi koji se zasnivaju na očuvanoj prirodi i njenim ljepotama odnose se na organizirano ili individualno posjećivanje parkova prirode Kopački rit i Papuk. Pored osnovnih aktivnosti poput planinarenja i uređenih tematskih staza, razvijeno je promatranje različitih životinja te lov i ribolov. Uređenje biciklističkih staza duž rijeka Drave i Save doprinijet će daljnjoj afirmaciji razvoja turizma ovog područja. Iako postoje mogućnosti za uređenje skijaških staza, ova je turistička djelatnost razvijena tek na lokalnoj razini.
Urbane jezgre slavonskih gradova sa svojim starinskim ugođajem, brojni sakralni objekti, memorijalni spomenici novijeg vremena te mnogobrojni dvorci i kurije pogoduju razvoju proizvoda kulturne i povijesne baštine. Sakralna baština ima naročitu kulturnu vrijednost Slavonije koja je međutim nedovoljno iskorištena jer mnogobrojne crkve ne nude ni osnovne informacije i nisu otvorene za posjet turista. Organizirane tematske manifestacije poput *Dana Ivane Brlić Mažuranić,* festivala glazbe u Požegi i Pitomači te različitih festivala mladih, kratkotrajni su događaji namijenjeni uglavnom lokalnim posjetiteljima. Poznati su dvorci u Našicama, Valpovu, Virovitici te obnovljena tvrđava u Slavonskom Brodu.
Vinski proizvod je dobro razvijen u Slavoniji s obzirom na postojeći reljef i gorja. Postoji nekoliko poznatih vinskih staza u Baranji te okolici Kutjeva, Požege i Iloka s poznatim vinarijama. Manifestacije uz obilježavanje sv. Vinka i sv. Martina moguće je dodatno popularizirati iako su sada izrazito lokalnog karaktera.
Zdravstveni turizam razvijen je u Bizovačkim i Daruvarskim toplicama, te manjim dijelom u Velikoj i Lipiku. Za sada nema wellness obilježja i nije odvojen od osnovne rekreacije, ali bi se s tim mogli dodatno razviti.
Na području Slavonije posljednjih se godina intenzivno razvija ruralni turizam. Nudeći osnovni ugođaj seoskog domaćinstva, razgledavanje i hranjenje životinja, proizvodnju domaće hrane i smještajne kapacitete, ovaj se turistički proizvod naročito javio u Baranji. Postoje i etno sela poput Karanca, Stare Kapele ili Slavonskog Kobaša s tipično ruralnom arhitekturom. Ovaj se proizvod nadasve mora povezati s ostalim dostupnim na ovom tržištu.

5.2. PROFIL TURISTA U SLAVONIJI

Prema anketi Instituta za turizam iz 2007. godine, najčešći posjetitelji Slavonije su iz Zagreba te iz samih slavonskih županija. Većinom su to mlađi ljudi (do 30 godina) ili stariji (preko 50 godina), visoko obrazovani i dobrostojeći. Većina ih posjećuje Osijek, Vukovar ili Ilok. Privlače ih atrakcije poput kulturno-povijesne baštine, te priroda. Preferiraju dolaske vikendom i uglavnom odsjedaju na seoskim imanjima.
Položaj slavonskih županija je na glavnim prometnim pravcima od sjeverne Europe prema Mediteranu i zapadne Europe prema balkanskim zemljama i istoku. Većina tranzitnih turista se ne zaustavlja jer su uvjerenja da nemaju što zanimljivo vidjeti. Ovaj pristup bi se mogao promijeniti postavljanjem informativnih putokaza i brošura pri samom ulasku u zemlju. Međutim, takva bi se akcija trebala provoditi na razini cijele države.
Susjedne europske zemlje, Mađarska, Italija, Austrija, slabo posjećuju Slavoniju, iako su jaka emitivna tržišta Hrvatske. Razlog tomu jest u činjenici da je turizam na kontinentalnom dijelu Hrvatske godinama zapostavljen, ali ni sama regija nije činila previše napora za privlačenje stranih turista. Potrebno je povezivanje svih slavonskih turističkih resursa te jedinstvena ponuda kroz domaće i inozemne turoperatore. Međutim, za kvalitetnu ponudu za strana tržišta potrebno je dodatno ulaganje u turističku infrastrukturu i agresivnija promocija. Domaći turoperatori uglavnom nude jednodnevne izlete školskoj populaciji te poticajna kongresna putovanja. Iznimku čine turisti lovci koji većim dijelom dolaze upravo iz Italije i Austrije, organizirani putem lovačkih udruga.

Prednosti ove regije odnose se prvenstveno na raznolikost prirodnih atrakcija koja nudi različite modele turizma i cjelogodišnju potražnju. Povoljan geoprometni položaj također pripada u stratešku prednost regije. Glavni nedostaci se pak odnose na nedostatno razvijenu turističku i komunalnu infrastrukturu što zahtjeva više vremena i mnogo sredstava. Ostali nedostaci, poput slabe promocije ili neorganiziranosti turističkih subjekata, mogu se znatno brže riješiti.

6. KLJUČNI TURISTIČKI PROIZVODI VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

Turistička atrakcijska osnova odnosno definirani turistički resursi određuju vrstu turističkih proizvoda koji se mogu ponuditi na području nekog turističkog odredišta.

6.1. PROIZVODI ZASNOVANI NA PRIRODI

- **Planinarenje i penjanje**

U Parku prirode Papuk, ali i na bilogorskom području definirane su i označene planinarske staze. Planinarenje ovim brdima, radi prirodnih ograničenja u smislu malih nadmorskih visina do 1.000m, preporučuje se kao rekreacijsko u očuvanoj prirodi.

Također u parku prirode Papuk postoji penjačka točka – Sokline, visine 50 m s osam pravaca koja je pogodna za početnike.

- **Lov**

Lov je osobito razvijen na području županije. S obzirom na broj divljači, moguć je lov na visoku, nisku i pernatu. Lov organiziraju lovačke udruge. Moguć je daljnji razvoj lovnog turizma uz ulaganje u smještajne kapacitete.

- **Ribolov**

Ribolov je moguće dodatno razviti radi postojanja umjetnih ribnjaka i rijeke Drave, njenih rukavaca te jezera i ostalih manjih rijeka koje su bogate ribom, prije svega šaranima, štukama i somovima. Brojni zaljubljenici ovog sporta dolaze na vodene površine županije i uživaju ne samo u ribolovu, nego se tako stapaju s netaknutom prirodom.

- **Promatranje ptica i životinja**

Na području Križnice na rijeci Dravi, te na ribnjacima moguće je promatranje ptica koje ondje obitavaju ili su u prelijetanju ovih krajeva. Promatranje ptica može postati vrlo konkurentan proizvod ovog područja, posebno na Križnici, i to za europske goste. Potrebno je razviti dodatnu infrastrukturu: staze, platforme za promatranje, smještajne objekte.

- **Biciklizam**

Županija nudi izvrsne biciklističke staze u Parku prirode Papuk (oko 140 km) te Bilogorska biciklistička staza na području Pitomače (14 km).

Duž cijelog toka rijeke Drave moguće je razviti biciklističku rutu i tako povezati regiju. Proizvod ima tendenciju rasta, uz osnovno ulaganje u biciklističku i smještajnu infrastrukturu.

- **Vodeni sportovi, rafting**

Vodeni sportovi razvijaju se na jezeru u Orahovici i bazenu u Virovitici, ali su sezonskog karaktera. U Orahovici postoji zatvoreni bazen odmarališta Merkur u vlasništvu Crvenog križa iz Osijeka koji pruža usluge smještaja zatvorenog tipa. Ovaj prostor koristi se i kao škola plivanja učenika ili škola u prirodi.

Uslužna se djelatnost ovog tipa djelomično razvila na dijelu Drave kod Pitomače (Križnica) i moguće je njezino daljnje razvijanje uz osnovno ulaganje u turističke kapacitete.

- **Skijanje**

U Slatini i Virovitici postoje manje skijališne staze lokalnog karaktera, dok se u Parku prirode Papuk bilježe posjeti radi skijanja iz šire regije. Zbog poznatih skijališnih središta, ne očekuje se razvoj ove djelatnosti u županiji.

- **Ekipni sportovi**

U Orahovici, kao području pogodne klime, a uz postojeće smještajne kapacitete i sportske objekte, može se razvijati sportski turizam. Neke nogometne ili rukometne ekipe viših liga (npr. NK Osijek) godinama dolaze ondje na sportske pripreme. Isto tako na predjelu Papuka održavaju se biciklističke utrke, a bilo je i auto reli utrka na relaciji (Kutjevo-Orahovica). Male škole nogometa ili neke atletske programe moguće je održavati i u Suhopolju. Kako na području Papuka, tako i na obroncima Bilogore u Virovitici moguće je održavati moto-cross utrke.

II. SWOT ANALIZA

TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

7. SWOT ANALIZA

SWOT analiza je alat za prepoznavanje i utvrđivanje osnovnih elemenata razvojnih mogućnosti i ograničenja promatranog sustava.
Zadaća SWOT analize je utvrđivanje:

- snaga sustava odnosno Virovitičko-podravske županije koje mogu poslužiti kao temelj budućeg razvoja
- slabosti koje treba što je više moguće prevladati
- prilika koje stoje na raspolaganju iz okruženja sustava
- prijetnji koje također vrebaju u okruženju sustava, a koje treba maksimalno izbjegavati.

SWOT analiza turizma Virovitičko-podravske županije

Snage	Slabosti
- raznolikost prirodnog okoliša (spoj brdskog i ravničarskog reljefa) - spoj slavonskog i podravskog tradicijskog izričaja i gastronomije - Park prirode Papuk - jezero u Orahovici - kulturni resursi - jedinstvene manifestacije *Matkanje* i *Dravsko proljeće* - lovišta s bogatim fondom divljači - sajmovi - geoprometni položaj - gostoljubivost stanovništva - aktivna uloga TZ VPŽ za razvoj turizma županije - dionice biciklističkih staza uz Dravu - dovršeni prostorni planovi svih JLS - postavljena smeđa signalizacija	- nedostatak sinergije svih čimbenika za razvoj turizma - nedostatak lokalne inicijative za turizam - nedovoljno iskorišten turistički potencijal - neizgrađena turistička infrastruktura - nedostatna promocija turizma - neprepoznatljivost imidža turizma županije - nerealiziran projekt «Vinskih cesta» - nedostatak financijskih sredstava - neuređenost prostora - spora tranzicija s tradicionalnih proizvodnji na turizam - nedostatak potpora županije za turizam
Prilike	**Prijetnje**
- budući Master plan turizma - potražnja za novim turističkim proizvodima - Visoka škola za managment u turizmu u Virovitici - pretpristupni fondovi EU - novi sportski kompleksi u Čačincima i Virovitici - strategija regionalnog razvoja RH - poznati, ali neeksploatirani geotermalni izvori u županiji - obrazovanje stanovništva za turizam - umrežavanje na razini slavonskih županija	- konkurencija drugih županija ili regija - nedostatak kadrova i niska razina «turističke svijesti» - loša cestovna infrastruktura - nedostatna komunalna infrastruktura - depopulacija županije te velik broj neobrazovanog stanovništva

7.1. ZAKLJUČAK SWOT ANALIZE

Slijedom navedene SWOT analize određuju se prednosti i nedostaci županije za razvoj turizma. U Virovitičko-podravskoj županiji u prednosti su ubrojene raznolikosti prirodnih atrakcija koje nude različite modele turizma i cjelogodišnju potražnju, s tim da se obogaćuju temeljem razine doticaja Slavonije i Podravine kroz spoj tradicije, etnologije i gastronomije. Povoljan geoprometni položaj također pripada u stratešku prednost županije za tranzitne turiste. Glavni nedostaci se pak odnose na nedostatno razvijenu turističku i cestovnu infrastrukturu što zahtjeva više vremena i naravno financijskih sredstava. Ostali nedostaci poput slabe promocije ili neorganiziranosti turističkih subjekata mogu se znatno brže riješiti.

III. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA VIROVITIČKO- PODRAVSKE ŽUPANIJE

8. UVOD U STRATEŠKI DIO MASTER PLANA TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

Cilj ovog dijela Master plana razvoja turizma je iznijeti viziju i strateške ciljeve koji će pokretati razvoj turizma u Virovitičko-podravskoj županiji u dugoročnom razdoblju.

Vizija je željeni cilj ili slika budućnosti kakvoj su se dionici obvezali, tj. u svrhu budućeg turističkog razvoja predstavlja ono što neka regija želi postići. Pokazuje kako turistički sektor zamišlja odredište i usredotočuje se na razvojne napore. Stoga ostvarenje vizije zahtijeva njezino prihvaćanje od javnih i privatnih turističkih dionika. U promatranom području ključni dionici su lokalna vlast i njezine agencije, osobito županijske i gradske turističke zajednice, poduzetnici u privatnom sektoru, poslovni sektor i civilno društvo u cjelini.

Strateška vizija turističkog razvoja u svakom odredištu trebala bi odražavati barem sljedeća četiri elementa:

- Svrha: Zašto želimo razvijati turizam? "Razlog postojanja"
- Vrijednosti: Koje vrijednosti izražava naša županija? U što vjerujemo? Koja su naša moralna načela?
- Zamišljena budućnost: Koja bi trebala biti naša pozicija na globalnom tržištu i vis-à-vis konkurencije? Koje su naše konkurentne prednosti? Što ćemo biti u budućnosti ako postignemo svoje ciljeve?
- Standardi i ponašanje: Kako poslujemo? Koje su naše kompetencije? Kako djelujemo? Kako uslužujemo svoje klijente?

8.1. METODOLOGIJA I PRISTUP

Kako bi se došlo do vizije, provedena je radionica na kojoj je objašnjen proces stvaranja vizije, dano je nekoliko prijedloga te je u konačnici usuglašena izjava vizije. Pri tome se pridržavalo osnovnih načela turističkog razvoja, a koji su došli do izražaja raspravom:

- Naglasak na jedinstvenosti promatranog područja u sklopu šireg područja Slavonije

Dionici su svjesni da prirodne atrakcije, prvenstveno Park prirode Papuk i područje rijeke Drave, zajedno s kulturnom ponudom gradova i tradicionalnim ruralnim načinom života predstavlja najveću prednost za promatrano područje. Svjesni su jedinstvenog spoja Slavonije s Podravinom te je ovo uneseno kao element u viziju.

- Vrijednost jedinstvene tradicije i stila života

Dok se gore opisane krajobrazne formacije u viziji koriste kao jedinstveni razlikovni element ovog područja koji ga razlikuje od ostatka Slavonije, dionici su izrazili i visoku vrijednost etnološke baštine koja se vidi u tradicionalnim običajima i pjesmama, slikovitoj pučkoj arhitekturi i gastronomiji po kojoj su dobro poznati u zemlji. To je treći stup turističke razvojne vizije gdje dionici žele očuvati tradicionalni slavonski način života, ali ga i podijeliti s posjetiteljima. Ovo jedinstveno međudjelovanje aktivnosti u prirodi, folklorne baštine i gastronomske tradicije trebalo bi privući posjetitelje u regiju i potaknuti ih da se ponovo vraćaju.

8.2. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI

Na trećoj radionici za izradu Master plana turizma Virovitičko-podravske županije usvojena je vizija dionika za razvoj turizma promatranog područja za razdoblje od deset godina.
Vizija je dugoročnog karaktera i predstavlja sliku budućnosti promatranog područja kakvu žele dionici na kraju razdoblja.
Vizija razvoja turizma Virovitičko-podravske županije glasi:

VPŽ je jedinstvena turistička destinacija
s očuvanom kulturnom i prirodnom baštinom i poticajnom
poduzetničkom klimom u svrhu razvoja održivog turizma,
jedinstveni spoj nizine uz Dravu i gorja Papuka i Bilogore.

Da bi se ostvarila ova vizija, a na temelju analize stanja i SWOT analize, definirani su strateški razvojni ciljevi:

1. **aktivirati turističke resurse**
2. **razviti ljudske resurse u turizmu**
3. **promovirati regiju kao turističko odredište.**

8.3. STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I MJERE

Strateški ciljevi trebaju doprinijeti ostvarenju vizije odnosno razvoju turizma u Virovitičko-podravskoj županiji.
Dalje se raščlanjuju na prioritete i mjere koje će dovesti do ostvarenja ciljeva. Projektne ideje i projekti predstavljaju implementaciju Master plana turizma.

STRATEŠKI CILJ I. Aktivirati turističke resurse
Polazeći od temeljne analize vidljivo je da postoje brojni turistički resursi u županiji koji su nedovoljno ili uopće nisu aktivni, te njihova aktivacija predstavlja strateški cilj.
PRIORITET 1. Razviti atraktivne turističke lokacije u županiji
MJERA: 1.1.1. Poboljšati postojeće turističke lokacije
Temeljem analize vidljivo je da mnogi turistički potencijali nisu aktivirani i nisu stavljeni na turističko tržište. No, često ni lokalna sredina nije upoznata s vrijednostima turističkih resursa koje posjeduju pa ni ne koriste turističke potencijale u svrhu razvoja gospodarstva. Sadašnji turistički proizvodi i neiskorišteni potencijali trebaju se oblikovati u turistički proizvod izravno sa sudionicima turističkog razvoja, te onima koji ga plasiraju na tržište. Provesti IV. fazu turističke smeđe signalizacije postavljanjem turističkih ploča na samim odredištima.
MJERA: 1.1.2. Povećati kapacitete turističkih smještajnih objekata
Postavljeni ciljevi razvoja turizma razvoj su konkurentnog turističkog proizvoda što znači i veći prihod od turizma. Jasno je da se veći prihod od turizma ostvaruje s kvalitetnim smještajem i dužim boravkom gosta uz ugostiteljsku potrošnju. Mjerom se nastoji postići povećanje kvalitete i kvantitete smještajnih kapaciteta koji će omogućiti daljnji razvoj selektivnih oblika turizma. Područje cijele županije ograničeno je u razvoju selektivnih oblika turizma zbog neodgovarajućih smještajnih kapaciteta i ugostiteljske ponude. U okviru ove mjere treba, prije svega, povećati kvalitetu postojećih smještajnih kapaciteta i ugostiteljskih objekata, a potom poticati razvoj novih smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta. Nakon iskorištenosti postojećih smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta i stavljanja u funkciju neaktiviranih objekata, potrebno je razvijati novoizgrađene smještajne kapacitete korištenjem bespovratnih financijskih potpora i kreditnih sredstava kao izvora financiranja, kao i kroz privatne izvore financiranja, nacionalna poticajna sredstva i EU fondove.
MJERA: 1.1.3. Tehničko usklađivanje ugostiteljskih usluga
Mjera se odnosi na aktivnosti poduzetnika u ugostiteljstvu radi kontinuiranog poboljšanja kvalitete poslovanja i pružanja usluge uvođenjem inovacija, novih tehnologija i razvijanja konkurentnih prednosti (uvođenje, certifikaciju i održavanje HACCP sustava i sustava kvalitete 9001:2000, uvođenje sustava upravljanja okolišem u hotele, poticaj ulaganja u energetsku učinkovitost).
MJERA: 1.1.4. Razviti osnovne pravce turističkih obilazaka županije
Ova mjera odnosi se na razvoj tematskih putova koji će obuhvatiti područje cijele županije, odnosno svih važnih turističkih odredišta. Županija već radi na konkretnim tematskim putovima: Cesta paprike, Medne staze, Vinske ceste, Put promatranja ptica i dr.
PRIORITET 2. Razviti nove turističke proizvode
MJERA 1.2.1. Poticanje stvaranja novih turističkih atrakcija i sadržaja
Oblikovanje turističkog proizvoda treba se ostvariti u suradnji sa svim sudionicima u turizmu nekog područja, odnosno mikroregijama županije te u suradnji s potencijalnim kupcima tog proizvoda identificiranima temeljem analize tržišta (strane agencije i turoperatori). Predlaže se da se to djelomično provede kroz turističke klastere ili instituciju koja će se isključivo baviti turizmom županije.

MJERA: 1.2.2. Poticati turizam na TSOG
Na području županije nema ni jednog registriranog TSOG koji bi se bavio seoskim turizmom. Stoga je potrebno poticati OPG da dopune svoje postojeće poljoprivredne djelatnosti s turističkom. Nužno je obrazovanje na ovoj razini.
MJERA: 1.2.3. Razviti selektivne oblike turizma (promatranja flore i faune, vjerski, lovni i ribolovni, rekreacijski i pustolovni)
Temeljna analiza pokazala je da postoje turistički potencijali za razvoj selektivnih oblika turizma poput vjerskog, lovnog, ribolovnog, rekreacijskog, pustolovnog i sl., te promatranja flore i faune. Isti mogu biti dohodovno opravdani i mogu dati dodanu vrijednost povećanju kvalitete života stanovnika ruralnih područja, uz povezivanje ostalih gospodarskih djelatnosti kao što su poljoprivreda i poduzetništvo koji se temelje na održivom korištenju resursa.
PRIORITET 3. Održivi razvoj postojećih turističkih lokacija
MJERA 1.3.1. Održivo korištenje prirodnih resursa za turističku djelatnost
Prigodom planiranja turističkog razvoja važno je zalagati se za održiv razvoj područja kroz gospodarski profitabilne, društveno i ekološki prihvatljive djelatnosti. U tom je smjeru potrebno poticati sve nositelje razvoja da kroz turistički razvoj pridonesu, između ostalog, zaštiti krajobrazne raznolikosti i kulturne baštine te da na taj način daju doprinos održivog razvoja lokalne sredine.
MJERA: 1.3.2. Zaštita krajobrazne raznolikosti u svrhu turizma
Cilj mjere je razvoj turističke ponude na način stavljanja u ulogu turizma kroz rijetke i ugrožene biljne i životinjske vrste, uz zaštitu istih, i na taj način pridonijeti održivom korištenju raspoloživih prirodnih resursa. Također, ovom mjerom, treba se osigurati izgrađivanje stava stanovništva županije kojim će se pokazati kako je ulaganje u prirodu i okoliš dugoročna i isplativa investicija koju je moguće provesti kroz turističku djelatnost.
PRIORITET 4. Horizontalno povezati sve dionike turističkog sektora
MJERA: 1.4.1. Stvaranje turističkog klastera
Mjerom se želi postići horizontalno povezivanje turističkih zajednica gradova i općina, lokalne samouprave, kulturnih institucija na lokalnoj razini, poduzetnika odnosno vlasnika smještajnih kapaciteta, hotela, ugostiteljskih objekata te potpornih institucija za gospodarski razvoj na lokalnoj razini. Ciljevi horizontalnog povezivanja su stvaranje sinergijskog efekta turističkog razvoja, formiranje zajedničkog konkurentnog turističkog proizvoda, multidisciplinarni pristup razvoju turizma uključivanjem stručnjaka iz različitih sektora i institucija, lobiranje za zajedničke projekte na nacionalnoj i europskoj razini, monitoring i vrednovanje aktivnosti i na taj način mogućnost korigiranja i redefiniranja postavljenih ciljeva turističkog razvoja.
MJERA: 1.4.2. Povezivanje s ostalim turističkim destinacijama panonske regije
Virovitičko-podravska županija u suradnji s ostalim županijama panonske regije, osobito slavonskim, može razviti zajedničke itinerare, turističke proizvode i objediniti ih kroz jedinstveno turističko odredište regije.
STRATEŠKI CILJ 2. Razviti ljudske resurse u turizmu
PRIORITET 5. Razviti obrazovni sustav za turizam
Razvoj ljudskih resursa potrebno je provesti kroz dodatno obrazovanje i nastavak školovanja svih sudionika turizma koji su stekli jedan od oblika obrazovanja. No prije svega potrebno je utjecati na programe redovnog obrazovanja te na taj način formirati, prema potrebama tržišta, kvalitetno obrazovane mlade ljude. Stalna potreba stipendiranja učenika i studenata za turizam.
MJERA: 2.5.1. Organiziranje obrazovanja za bavljenje turizmom
Mjerom se nastoji obrazovati u svim dijelovima razvoja turističkog poslovanja, od toga što je poduzetništvo, kako prepoznati turistički potencijal, kako potencijal pretvoriti u uspješan poduzetnički pothvat, kako oblikovati turistički sadržaj i atrakciju, preko oblika registracije,

analize tržišta, analize troškova, marketinga, izvora financiranja, vođenja knjigovodstva pa sve do zajedničkih nastupa kroz udruživanje, odnosno klastere. Također, mjerom je potrebno pružiti savjetodavne usluge u području uređenja smještajnih kapaciteta, zakonima i propisima u specifičnim područjima što će pridonijeti razvoju ljudskih resursa uključenih u turističku djelatnost. Postojećim poduzetnicima potrebno je znanje o organizaciji i poslovnom planiranju, menadžmentu, razvoju i izvorima financijama poduzetničkog pothvata, analizi tržišta i plasmanu proizvoda.
MJERA: 2.5.2. Obrazovanje za turističke vodiče županije
Za organizirani turizam potrebni su turistički vodiči kojih još nema na razini županije, stoga je potrebno motivirati mlade ljude za bavljenje turizmom i obrazovati turističke vodiče.
PRIORITET 6. Razviti institucionalnu podršku sektoru turizma
MJERA: 2.6.1. Osnovati agenciju za emitivna tržišta
Ova mjera predviđa osnivanje posebne institucije koja će se na razini županije baviti isključivo turizmom i privlačenjem turista na ovo područje. Predviđa se zajedničko sufinanciranje svih zainteresiranih dionika. Najkvalitetniji i najsigurniji način plasiranja turističkog proizvoda na tržište je angažiranje profesionalne agencije za plasman proizvoda koja će plasirati većinu županijskog turističkog proizvoda. Agencija će izravno u suradnji s turističkim zajednicama i klasterima, pripremati program posjete turista za određeno područje, plasirati ga na turističko tržište i obavljati njegovu prodaju. Takvim pristupom plasmana proizvoda postiže se: • oblikovanje konkurentnog turističkog proizvoda na razini županije • koordinacija između agencija, vlasnika smještajnih kapaciteta i turističkih zajednica gradova i općina • povećana iskorištenost prirodnih, kulturnih i povijesnih potencijala • povećanost iskorištenosti smještajnih kapaciteta • definiranje pravaca razvoja turizma prema potrebama tržišta.
MJERA: 2.6.2. Poticati osnivanje lokalnih TZ
Zakon predviđa osnivanje lokalnih TZ u turističkim mjestima uz suglasnost resornog ministarstva. Ova mjera će doprinijeti izravnom povratu sredstava od turizma u turističko mjesto u kojem je i nastala.
PRIORITET 7: Poticati poduzetništvo u turizmu
MJERA: 2.7.1. Formirati kreditnu liniju za turizam u suradnji s resornim ministarstvima i lokalnim bankama
Potrebno je formirati posebnu kreditnu liniju za turizam u suradnji s resornim ministarstvima, udruživanje sredstava te njihovo multipliciranje s lokalnim bankama. Kreditiranje uz povoljne uvjete.
MJERA: 2.7.2. Razviti model financijskih potpora za osnivanje turističkih subjekata
Jedinice lokalne samouprave i Županija trebaju razviti financijske potpore za osnivanje turističkih subjekata modelima koji se preporučuju. Za općine i gradove to može biti smanjenje fiskalnih davanja za novoosnovane tvrtke, a Županija posebnim programom za poticanje poduzetnika u turizmu može dodjeljivati bespovratna sredstva.
STRATEŠKI CILJ 3. Promovirati regiju kao turističko odredište
PRIORITET 8. Provoditi suvremene marketinške i promocijske modele za turizam
MJERA: 3.8.1. „Brandiranje“ regije
Prvo je potrebno izvršiti „brandiranje“ županije kao jedinstvenog proizvoda odnosno jedinstvenog turističkog odredišta. Na taj će se način županija iskristalizirati u odnosu na konkurenciju, moći će pristupiti lakše ciljnim grupama i pozicionirati se na tržištu. Ovaj posao

zahtjeva prilično dugo vremena i stalnu kvalitetu usluga. Stvaranju „branda“ moraju prethoditi dobra analiza proizvoda, a potom i odabir ciljeva koji se žele postići. Da bi se to postiglo, potrebna su znatna ulaganja u marketing, prodaju i distribuciju kako bi se postigla što veća nazočnost proizvoda na prodajnim mjestima. Potrebno je provoditi brojna istraživanja i testiranja tržišta kako bi se razvoj proizvoda kretao u smjeru trendova. Promocija suvremenim metodama, naročito internetskim, nakon „brandiranja“ zahtjeva manje i vremena i napora.
MJERA: 3.8.2. Stvaranje info turističkih punktova u županiji
Potrebno je uspostaviti sustav info točaka koje će pružiti gostima dobrodošlicu i dati im korisne informacije o turističkom odredištu. Ove točke trebaju se locirati u sva tri grada županije te na graničnom prijelazu Terezino polje – Barcs. Postoji i mogućnost da se info točke, koje zahtijevaju kako prostore tako i osoblje, zamjene s multimedijalnim uređajima koje će gosti koristiti sami.
MJERA: 3.8.3. Promocija županije
Promocija ponude turističkog odredišta poznata je marketinška metoda za privlačenje emitivnih tržišta. Kreiranjem jedinstvene web turističke stranice, povezivanjem svih davatelja usluga u turizmu i samih turističkih proizvoda, promocija „najslađe hrvatske županije“ bit će poznata u široj regiji, ali i izvan granica Hrvatske. Izrada suvenira i turističkih prospekata samo je manji dio promocije županije. Potrebno je nadalje sudjelovati na tematskim radionicama za turizam, sajmovima regionalnog karaktera kako bi se privuklo što više gostiju iz urbanih krajeva Hrvatske, kao i tranzitnih turista. Plasman proizvoda putem promocije mora se provoditi usporedno sa stvaranjem proizvoda, što znači da se mora temeljiti na suvremenim načinima i pristupima koje postavlja tržišno poslovanje.

IV. PLAN PROVEDBE MASTER PLANA TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

9. PLAN PROVEDBE PROJEKTA

Master plan turizma Virovitičko-podravske županije sastoji se od niza mjera koji doprinose postizanju strateških ciljeva i ostvarenju vizije turističkog razvoja. Uspješnost realizacije mjera u mnogočemu ovisi o provedbi Master plana, kvaliteti projekata koji će ostvarivati mjere, načinu na koji će se projekti implementirati i kako će se njima nakon provedbe upravljati.

9.1. PROVEDBENE INSTITUCIJE

Master plan turizma provodit će VIDRA – agencija za regionalni razvoj Virovitičko-podravske županije, koja sistematizacijom radnih mjesta u svojoj organizacijskoj strukturi ima predviđeno mjesto za zaposlenog stručnjaka za lokalni razvoj, a također ima mogućnost uključivanja više različitih stručnjaka iz različitih područja korištenjem vanjskih savjetnika za različita gospodarska područja. Provedba će se raditi u suradnji s UO za gospodarstvo i poljoprivredu Virovitičko-podravske županije, potom putem multidisciplinarnog tima, izabrane Tematske radne skupine. Provedba se proširuje na suradnju s TZ Virovitičko-podravske županije te TZ gradova Orahovice, Slatine, Virovitice te Pitomače.

9.2. VREMENSKI PLAN PROVEDBE

Prema postavljenoj hijerarhiji ciljeva i prioriteta predlaže se vremenski plan provedbe prioriteta i mjera.

Mjera	**2009.**	**2010.**	**2011.**	**2012.**	**2013.**	**2014.**	**2015.**	**2016.**	**2017.**	**2018.**	**2019.**
1.1.1. Poboljšati postojeće turističke lokacije											
1.1.2. Povećati kapacitete turističkih smještajnih objekata											
1.1.3. Tehničko usklađivanje ugostiteljskih usluga											
1.1.4. Razviti osnovne itinerare turističkih obilazaka županije											
1.2.1 Poticanje stvaranja novih turističkih atrakcija i sadržaja											
1.2.2. Poticati turizam na TSOG											
1.2.3. Razviti selektivne oblike turizma (promatranja flore i faune, vjerski, lovni i ribolovni, rekreacijski i pustolovni)											
1.3.1. Održivo korištenje prirodnih resursa za											

turističku djelatnost											
1.3.2. Zaštita krajobrazne raznolikosti u svrhu turizma											
1.4.1. Stvaranje turističkog klastera											
1.4.2. Povezivanje s ostalih turističkim destinacijama panonske regije											
2.5.1. Organiziranje edukacije za bavljenje turizmom											
2.5.2. Edukacija za turističke vodiče županije											
2.6.1. Osnovati agenciju za emitivna tržišta											
2.6.2. Poticati osnivanje lokalnih TZ											
2.7.1. Formirati kreditnu liniju za turizam u suradnji s resornim ministarstvima i lokalnim bankama											
2.7.2. Razviti model financijskih potpora za osnivanje turističkih subjekata											
3.8.1. „Brandiranje“ regije											
3.8.2. Stvaranje info turističkih punktova u županiji											
3.8.3. Promocija županije											

10. STRATEGIJA FINANCIRANJA

Za financiranje provedbe mjera kroz projekte predviđeni su sljedeći izvori:

- proračunska sredstva županije i jedinica lokalne samouprave
- sredstva resornog ministarstva i drugih ministarstava
- sredstva iz drugih domaćih izvora (fondovi/nevladine udruge/zaklade)
- sredstva iz međunarodnih izvora
- sredstva IPE i budućih Strukturnih fondova EU
- financijska sredstva nositelja projekta (poduzetnika u turizmu).

11. PROCES AŽURIRANJA MASTER PLANA TURIZMA

Master plan turizma Virovitičko-podravske županije treba promatrati kao dinamičan, "otvoren", razvojni dokument koji će s vremenom trebati prilagođavati promjenama u okruženju županije s ciljem pridonošenja rješavanju ključnih razvojnih pitanja turističke djelatnosti, a time i cjelokupnog gospodarstva županije.

S obzirom na spomenuto, predlaže se sljedeći raspored pregleda i procjene:

1. kontrola/praćenje napretka – predviđa se godišnja analiza, a poseban izvještaj o novim projektima/projektnim idejama predviđa se prije utvrđivanja županijskog proračuna za sljedeću godinu
2. trogodišnje ažuriranje – dokument je potrebno ocjenjivati svake tri godine, pri čemu se naročito treba usredotočiti na ostvarene rezultate projekata s obzirom na korištena sredstva. Radi se o formalnom procesu koji će obavljati stručni tim, čiji će stručnjaci utvrđivati uspješnost projekata, njegovu učinkovitost, relevantnost i implikacije programa u skladu s izvještajima koji se za svaki projekt podnose nositelju financiranja.

Na taj će način Strategija stalno biti razmatrana i ažurirana, a rezultati će biti dostupni javnosti.
Ovakav pristup omogućava kontinuirano poboljšavanje dokumenta, ažuriranje novosti vezanih za aktualnu razvojnu politiku te jačanje Županijskog partnerstva.

12. SLJEDEĆI KORACI U PROVEDBI MASTER PLANA TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

1. objava Javnog poziva za iskaz interesa za prijavu projekata ili projektnih ideja raznih dionika koji su zainteresirani provesti projekte na području Virovitičko-podravske županije; - listopad 2008.
2. uvrštavanje projektnih ideja/projekata u dokument; - listopad 2008.
3. usvajanje Master plana turizma Virovitičko-podravske županije od Županijskog poglavarstva i potom Županijske skupštine; - studeni/prosinac 2008.
4. pružanje tehničke pomoći VIDRE – agencije za regionalni razvoj Virovitičko-podravske županije zainteresiranim dionicima najzrelijih projekata kao pripremu za financiranje
5. provedba projekata
6. kontrola/praćenje provedbe Master plana
7. ažuriranje Master plana.

PRILOZI

POPIS ČLANOVA KOJI SU DALI SVOJ DOPRINOS U IZRADI MASTER PLANA TURIZMA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

GLAVNI ŽUPANIJSKI TIM

1. Tomislav Tolušić
2. dr. Stjepan Feketić
3. Zvonimir Šimić
4. Zvonimir Koić
5. Željko Viljevac

6. Sanja Bošnjak - koordinator za izradu i provedbu Master plana turizma Virovitičko-podravske županije

ŽUPANIJSKA RADNA GRUPA

1. BorisHlavati
2. Đuro Matovina,
3. Antun Mihoković
4. Ankica Garaj
5. Ivan Horvat
6. Jasna Baranjec-Keserica
7. Mirjana Kepec
8. Mladen Brdar
9. Josip Mikolčić
10. Nikica Krpan
11. Milan Vanđura
12. Božidar Jeremić

Tematska radna skupina izabrana od Županijskog partnerstva

1. Mirko Mališ, Općina Čačinci
2. Stjepan Brijačak, Udruga pčelara Voćin
3. Marinko Barčan, TZ Pitomača
4. Helena Hegediš, TZ Slatina
5. Vladimir Grgić, TZ Orahovica
6. Goran Radonić i Gordana Škrnjug, predstavnici Parka prirode Papuk
7. Branko Tkalčec, Zlatni klas, Otrovanec
8. Dragica Šuvak, Zavičajni muzej Slatina

Virovitičko-podravska županija
Županijsko poglavarstvo
Glavni županijski tim za pripremu i provedbu
Master plana turizma Virovitičko-podravske županije

Virovitica, 7. ožujka 2008.

Anketa za turizam

1. Prema Vašem mišljenju koji bi bili osnovni uvjeti za razvoj turizma. Navedite tri prioriteta.
   - čist okoliš
   - kulturno-tradicijsko nasljeđe
   - mogućnost aktivnog odmora (planinarenje, biciklizam, šetnja…)
   - radna snaga
   - turistički objekti
   - seoski etno prostor

2. Prema Vašem mišljenju koji je sustav vrijednosti primjenjiv u Virovitičko-podravskoj županiji? Navedite najvažnije tri vrijednosti.

   - gostoljubivost
   - gastronomija
   - enologija
   - etnologija
   - očuvanje prirodne ljepote nizine i gorja
   - kulturno povijesna baština
   - anti stresna okolina

3. Kako iskoristiti razvojne potencijale županije u svrhu turizma? Navedite tri prioriteta.
   - boljom promocijom
   - umrežavanjem svih turističkih subjekata
   - potporama za turizam
   - prijavom projekata na predpristupne fondove EU

4. Prema Vašem mišljenju, koji su najvažniji turistički proizvodi u županiji? Navedite tri prioriteta.

   - događaji i manifestacije (Orahovačko proljeće, Pjesme Podravine i Podravlja, Dani Milka Kelemena, Viroexpo i sl.)
   - prirodni sadržaji (Park prirode Papuk, Jezero Orahovica, Virovitički ribnjaci, Križnica)
   - gastronomska ponuda
   - lovišta
   - smještajni objekti

5. Jeste li razmišljali o pokretanju obiteljskog/seoskog turizma na Vašem gospodarstvu?

   - da
   - ne

6. Koju biste turističku ponudu omogućili svojim gostima?
   - smještaj i domaću hranu i piće
   - dodatne aktivnosti (jahanje, plivanje, tradicijske seoske radove)
   - upućivanje na druge turističke sadržaje (prirodne, vjerske, kulturne i sl).

7. Mislite li da je za pokretanje seoskog turizma potrebna pomoć šire zajednice ili specifično predstavnika lokalne samouprave, turističke zajednice, zadruga, HZPSS i slično?
   - da
   - ne

8. Jeste li zainteresirani za tečajeve, seminare, obrazovanje putem kojih biste se osposobili za uspješnije vođenje seoskog turizma?

   - da
   - ne

9. Vi ste osoba:

   - od 18-20 godina,
   - od 21-40 godina
   - od 41 godinu

10. Vaša stručna sprema je:

   - osnovna škola
   - SS za zanimanja do 3 god. i KV; VKV
   - SS za zanimanja od 4 godine
   - viša škola, I. stupanj fakulteta, stručni studij
   - fakultet, akademija, magisterij

ZAHVALJUJEMO NA POPUNJAVANJU ANKETE!

POPIS PROJEKTNIH IDEJA: MASTER PLAN TURIZMA VPŽ (Javni poziv 20.10.2008.)

RB.	Naziv projekta	Podnositelj	Faza provedbe	Proračun u kn	Dozvole		Mjera Master plan	Veza
					Lokac.	Građ.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Šumeđe	OPG Šafar, Orahovica	Oblikovan i razrađen projekt	1.000.000,00		da	1.1.2., 1.2.1. i 1.2.3.	1
2.	Selo i baština	Udruga "Selo", Breštanovci	Projektna ideja	500.000,00			1.2.1 i 1.2.3.	2
3.	Zlatna Dunja - Breštanovci	*OPG Jurković, Breštanovci*	Oblikovan i razrađen projekt	5.000.000,00			1.1.2., 1.2.1. i 1.2.3.	3
4.	Šapica - tradicionalni kolač u suvenirskom pakiranju	*Šapica d.o.o., Slatina*	Projektna ideja	1.000.000,00			3.8.1.	4
5.	Osnivanje agencije za emitivna tržišta	*Centar civilnih inicijativa Spajalica, Virovitica*	Projektna ideja	300.000,00			2.6.1.	5
6.	Moto sport kao turistička ponuda	Moto klub "KUMOVI"	Projektna ideja	2.500.000,00			1.2.1.	30
8.	Eko selo "Sveti Juraj"	Bonata trade d.o.o., Virovitica	Projektna ideja	11.200.000,00			1.1.2., 1.2.1. i 1.3.1.	8
9.	Razvoj lovnog, ribolovnog i seoskog turizma na području Općine Crnac	Općina Crnac	Projektna ideja	2.000.000,00			1.1.2., 1.1.3., 1.2.1., 1.2.3., 1.3.2., 2.7.2.	9
10.	Proširenje smještajnih kapaciteta u svrhu lovnog i ribolovnog turizma na virovitičkim ribnjacima	Euromarket Vtc d.o.o., Virovitica	Projektna ideja	3.000.000,00			1.2.3.	10
11.	Međunarodna ulična utrka "Virovitica 1, 2, 3, 4… Doživjeti stotu"	Športska zajednica grada Virovitica	Dugogodišnja športska manifestacija	80.000,00			1.2.3.	11
12.	Prosinac u gradu	Grad Virovitica	Oblikovan i razrađen projekt	250.000,00			1.2.1.	12
13.	Međunarodni polumaraton Virovitica - Barcs	Športska zajednica grada Virovitica	Dugogodišnja športska manifestacija	80.000,00			1.2.3.	13
14.	"ROKOVO" - Dan grada Virovitice	Grad Virovitica	Oblikovan i razrađen projekt	500.000,00			1.2.1.	14
15.	Obnova spomenika Lager	Turistička zajednica Grada Orahovice	Projektna ideja	45.000,00			1.1.1.	19
16.	Osvjetljenje Ružice grada	Turistička zajednica Grada Orahovice	Projektna ideja	219.000,00			1.1.1.	20
17.	Turističko - rekreacijski kompleks "Jezero - Ružica grad - Kamenolom"	Turistička zajednica Grada Orahovice	Projektna ideja	25.550.000,00			1.1.1., 1.1.2., 1.2.3.	21
18.				53.224.000,00				

Autori sadržaja: Sanja Bošnjak
Ivan Horvat (povijesni dio Virovitičko-podravske županije)
Jasna Baranjec-Keserica (opći podaci, infrastruktura, kultura)
Mirjana Kepec (zaštićeni dijelovi prirode)
Goran Radonić (Park prirode Papuk)

LITERATURA:

- Hrvatski turizam u brojkama, broj 1-2/2007, Institut za turizam, Zagreb
- Master plan razvoja turizma za središnju i južnu Slavoniju s fokusom na Brodsko-posavsku i Požeško-slavonsku županiju, studeni, 2007.
- Pirjevec, B; .Kesar, O: ”Počela turizma”, Mikrorad, Zagreb, 2002,
- Projekt ukupnog razvoja grada Virovitice i općina Gradina, Lukač, Suhopolje i Špišić Bukovica
- Projekt ukupnog razvoja Slatina, Voćin, Čačinci, Sopje, Mikleuš, Nova Bukovica, Čađavica
- Roland Berger i EF Zagreb: Hrvatski turizam – Realnosti i izgledi, Rezultati istraživanja, studija, Zagreb, lipanj 2007.
- S. Weber, V. Miličić: „Osnove turizma“, Školska knjiga, Zagreb, 2002.
- Sažetak TOMAS 2004, Institut za turizam, Zagreb
- Smjernice razvoja turizma Varaždinske županije, 2005.
- Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010.godine, RH, Ministarstvo turizma, finalna verzija
- Strateški marketinški plan turizma, Virovitičko-podravska županija, Institut za turizam, 1998.
- Strateški plan gospodarskog razvoja Grada Orahovice
- Strategija razvoja turizma Sisačko-moslavačke županije (2007.-2013.)
- Šćitaroci Mladen i Bojana: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb 1998.
- Šošić, F: Virovitička županija u prošlosti
- Vrtiprah, V: Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću, http://hrcak.srce.hr.file/16373…
- Vukonić, B; Čavlek, N. i suradnici: „Rječnik turizma“, Masmedia, Zagreb, 2001.
- Županijska razvojna strategija Virovitičko-podravske županije za razdoblje 2007.-2013.
- www.wto.com
- www.pp-papuk.hr
- www.dzs.hr